

บทที่ 3

ลักษณะทางกายภาพและพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่ศึกษา

3.1 ลักษณะทั่วไปของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ที่ตั้งและเขตการปกครอง

ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตั้งอยู่ตอนกลางของประเทศ ประกอบด้วยพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีพื้นที่รวมกัน 7,609.446 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,755,855 ไร่ โดยจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุด คือ จังหวัดนครปฐม 2,150.710 ตารางกิโลเมตร หรือ ร้อยละ 25.36 ของพื้นที่ภาค รองลงมาได้แก่ กรุงเทพมหานคร 1,572.030 ตารางกิโลเมตร หรือ ร้อยละ 20.66 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 19.99 ของพื้นที่ภาค จังหวัดสมุทรปราการ 890.240 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 11.70 จังหวัดสมุทรสาคร 851.230 ตารางกิโลเมตร หรือ ร้อยละ 11.19 และจังหวัดนนทบุรี 624.380 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 8.20 ตามลำดับ

ภูมิประเทศ

ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของที่ราบภาคกลางตอนล่างในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน พื้นที่โดยทั่วไปค่อนข้างราบเรียบและเป็นที่ย่ำต่ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 2 เมตร ความต่างระดับมีน้อย พื้นที่ทางด้านตะวันตกแถบจังหวัดนครปฐมสูงประมาณ 2 - 7 เมตร และค่อย ๆ ต่ำมาทางตะวันออก ด้านกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยเพียง 1.5 - 2 เมตรเท่านั้น

จากหลักฐานทางธรณีวิทยาเชื่อได้ว่า พื้นที่ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เกิดจากการเคลื่อนตัวต่ำลงของเปลือกโลก ทำให้ชายฝั่งทะเลมีอาณาเขตลึกเข้าไปจนถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อมาภายหลังอิทธิพลของแม่น้ำที่พัดพาเอาโคลนตะกอนจากเขตพื้นที่สูงทางภาคเหนือมาสะสมพอกพูนเป็นเวลานาน จนในที่สุดเกิดเป็นแผ่นดินงอกงยขยายลงมาทางใต้ กลายเป็นที่ราบใหญ่ภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลถือเป็นที่ย่ำ ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ

ลักษณะและสมรรถนะดิน

ดินที่พบอย่างกว้างขวางทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลคือ ดินตะกอนวัตถุ น้ำพา มีลักษณะเป็นดินเหนียว การระบายน้ำเลว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง เหมาะสมในการปลูกข้าว พืชผักและผลไม้ มีชื่อเรียกและการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ กันดังนี้

1. ดินเหนียวดำกรุงเทพ เกิดจากอิทธิพลของน้ำจืดตามแม่น้ำลำคลองที่ตะกอนมาทับถมบริเวณที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา เนื้อดินละเอียด มีสีดำใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าวได้ดี ถ้าขุดคูยกร่อง สามารถปลูกสวนผลไม้และไม่ยืนต้นอื่น ๆ ได้
2. ดินเหนียวของครีกรี พบที่รังสิต และที่ราบบางส่วนของด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ดินมีสีดำ เป็นกรดสูง ลักษณะเป็นดินเปรี้ยว ปลูกข้าวได้แต่ให้ผลผลิตต่ำ ควรเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น ปลูกสร้างโรงงานอุตสาหกรรม อาคารบ้านเรือน
3. ดินร่วนก้ำแพงแสน เนื้อดินร่วนปานกลางเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ พบทางตอนเหนือของเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน และด้านตะวันตกของอำเภอนครชัยศรี
4. ดินเหนียวท่าจีน เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพาตะกอนมาทับถม บริเวณที่ราบลุ่มตามชายฝั่งทะเลและที่ราบปากน้ำในเขตจังหวัดสมุทรสาครและสมุทรปราการ เป็นดินเกิดใหม่ เนื้อดินละเอียดใช้ปลูกข้าว บางพื้นที่ขุดคูยกร่องปลูกมะพร้าว ผักและผลไม้ได้ดี สำหรับบริเวณน้ำเค็มขึ้นถึงต้องยกท้องร่องสูงหรือมีคันกั้นน้ำ เช่น ด้านตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้มีการใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น การทำนาเกลือ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา พืชพรรณธรรมชาติ เป็นป่าชายเลน ประเภทไม้โกงกาง เป็นต้น

แหล่งน้ำธรรมชาติ

แหล่งน้ำที่สำคัญของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คือ

1. แม่น้ำเจ้าพระยา โดยไหลมาจาก อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านจังหวัดปทุมธานี บริเวณอำเภอสสามโคกและอำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี บริเวณอำเภอกาญจนาภิเษกและอำเภอมือง กรุงเทพมหานคร บริเวณเขตดุสิต เขตพระนคร เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตนนทบุรี เขตคลองสาน และเขตยานนาวา จังหวัดสมุทรปราการ บริเวณอำเภพระประแดงและอำเภอมือง แล้วไหลลงสู่อ่าวไทย
2. แม่น้ำท่าจีน โดยไหลมาจาก อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผ่านจังหวัดนครปฐม อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน จังหวัดสมุทรสาคร บริเวณอำเภกระทุ่มแบน และอำเภอมือง แล้วไหลลงสู่อ่าวไทย

การคมนาคม

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางโครงข่ายการคมนาคมที่สำคัญที่สุดของประเทศ โดยเส้นทางคมนาคมสายหลักจะแยกกระจายเป็นรัศมีของกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดในเขตปริมณฑล ไปเชื่อมติดต่อกับจังหวัดในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ระบบคมนาคมที่สำคัญมีดังนี้

1. การคมนาคมทางบก

1.1 การคมนาคมทางรถยนต์

เป็นรูปแบบการคมนาคมขนส่งที่มีพائชนะสำคัญที่สุดในปัจจุบัน การคมนาคมทางรถยนต์ระหว่างกรุงเทพมหานครกับปริมณฑลและภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศมี 3 ทิศทาง สำคัญ ดังนี้

- กรุงเทพมหานครกับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1) เป็นถนนสายหลักผ่านจังหวัดในเขตปริมณฑล คือ จังหวัดปทุมธานี

- กรุงเทพมหานครกับภาคตะวันออก และติดต่อกันโดยถนนสุขุมวิท (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3) และถนนบางนา-ตราด (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 34) ผ่านจังหวัดสมุทรปราการ

- กรุงเทพมหานครกับภาคใต้ และภาคตะวันออกโดยมีถนนเพชรเกษม (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4) และถนนธนบุรีปากท่อ (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35) ผ่านจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดนครปฐม

นอกจากนี้มีถนนสำคัญรองลงไปซึ่งเชื่อมติดต่อรหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดในเขตปริมณฑล และระหว่างจังหวัดในปริมณฑลด้วยกัน คือ

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 302 306 และ 307 เชื่อมกับกรุงเทพมหานครกับจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 304 เริ่มต้นจากอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผ่านกรุงเทพมหานคร ไปติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 305 จากสุขาภิบาลประชาธิปไตย เลียบคลองรังสิต ไปติดต่อกับจังหวัดนครนายก

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 321 แยกจากถนนเพชรเกษมที่ จังหวัดนครปฐมผ่านอำเภอเมือง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมไปติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 338 เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร ไปเชื่อมกับอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 340 เริ่มต้นจากเทศบาลเมือง บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ไปติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี

สำหรับทางด่วนขั้นที่ 3 ที่กำลังอยู่ในระหว่างการขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรี โดยมีเส้นทางวงศ์สว่าง - กรุงเทพมหานครสายใหม่ (สายเหนือ) และอาจนรงค์ - สมุทรปราการ (สายใต้)

1.2 การรถไฟ

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางรถไฟที่สำคัญที่สุด โดยมีชุมทางรถไฟอยู่ที่หัวลำโพง มีเส้นทางรถไฟติดต่อกับภาคต่าง ๆ ของประเทศดังนี้

- สายเหนือ จากกรุงเทพ ถึงเชียงใหม่ ผ่านจังหวัดปทุมธานี ที่สถานีรังสิต เชียงราก และสถานีเชียงรากเหนือ

- สายตะวันออกเฉียงเหนือ แยกจากทางรถไฟสายเหนือที่ ชุมทางบ้านภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านจังหวัดปทุมธานี ที่สถานีรังสิต เชียงราก และสถานีเชียงรากน้อย

- สายใต้ จากกรุงเทพมหานครถึงสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา ผ่านจังหวัดนครปฐมที่สถานีจรัล และสถานีนครปฐม

- สายตะวันออก จากกรุงเทพมหานครถึงอรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี ผ่านสถานีในเขตปริมณฑลที่สำคัญ คือ สถานีหัวหมาก ลาดกระบัง และหัวจรเข้

- สายแม่กลอง จากกรุงเทพมหานคร ที่สถานีวงเวียนใหญ่ผ่านจังหวัดสมุทรสาคร และไปสิ้นสุดที่จังหวัดสมุทรสงคราม

2. ทางน้ำ

เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ที่มีความสำคัญมากที่สุดของประเทศ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีปริมาณน้ำมากพอที่จะใช้เดินเรือได้ตลอดปี เส้นทางขนส่งทางน้ำที่สำคัญคือ เส้นทางกรุงเทพมหานคร - นครสวรรค์ และนครสวรรค์ - ตะพานหิน นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายอื่นที่พอจะใช้ประโยชน์ในการเดินเรือในฤดูแล้ว ได้แก่ แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย และแม่น้ำป่าสัก

สำหรับการคมนาคมขนส่งทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เส้นทางน้ำยังคงใช้ประโยชน์ในการขนส่งผลผลิตการเกษตร และวัสดุก่อสร้างจากพื้นที่มายังกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดปทุมธานี ผ่านกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ เส้นทางแม่น้ำท่าจีน ตั้งแต่จังหวัดนครปฐมถึงจังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้มีคลองเชื่อมต่าง ๆ อีกได้แก่ คลองดำเนินสะดวก คลองภาษีเจริญ คลองพระยาบรรลือ คลองรังสิต และคลองพระพิมล

เนื่องจากภูมิภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นศูนย์กลางของประเทศ จึงเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมที่สามารถขนส่งสินค้า บริการ ไปยังภูมิภาคอื่นได้สะดวก จึงเป็นข้อได้เปรียบอย่างหนึ่งของภูมิภาคนี้ที่มีการคมนาคมที่สะดวก

ลักษณะประชากร

ในปี พ.ศ.2541 ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีประชากรทั้งสิ้น 9,242,038 คน คิดเป็นร้อยละ 15.03 ของประชากรทั้งประเทศ มีประชากรอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 5,647,799 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 ของภาค ประชากรส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 38.89 กระจายอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดปริมณฑล จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด คือ จังหวัดสมุทรปราการ มีจำนวน 969,321 คน คิดเป็นร้อยละ 10.49 ของประชากรทั้งภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รองลงมาได้แก่ จังหวัดนนทบุรี มีจำนวน 826,464 คน คิดเป็นร้อยละ 8.94 จังหวัดนครปฐม มีจำนวน 765,425 คน คิดเป็นร้อยละ 8.28 จังหวัดปทุมธานี มีจำนวน 826,464 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 และจังหวัดสมุทรสาคร มีจำนวน 416,393 คน คิดเป็นร้อยละ 4.50 ตามลำดับ ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีประมาณ 1,191 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดกรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นของประชากรสูงสุด คือ 3,608 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ จังหวัดนนทบุรี มีความหนาแน่นของประชากร 1,328 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดสมุทรปราการ 965 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดสมุทรสาคร 477 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดปทุมธานี 404 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดนครปฐม 353 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ตามตารางที่ 3.1

การเปลี่ยนแปลงประชากรภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2541 จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุดของภาค คือ จังหวัดสมุทรปราการ 260,927 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.53 ของภาค รองลงมาคือ จังหวัดนนทบุรี 254,593 คน หรือร้อยละ 25.88 จังหวัดปทุมธานี 201,443 คน หรือร้อยละ 20.48 จังหวัดนครปฐม 145,907 คน หรือร้อยละ 14.83 และจังหวัดสมุทรสาคร 82,223 คน หรือร้อยละ 8.36 ตามลำดับ

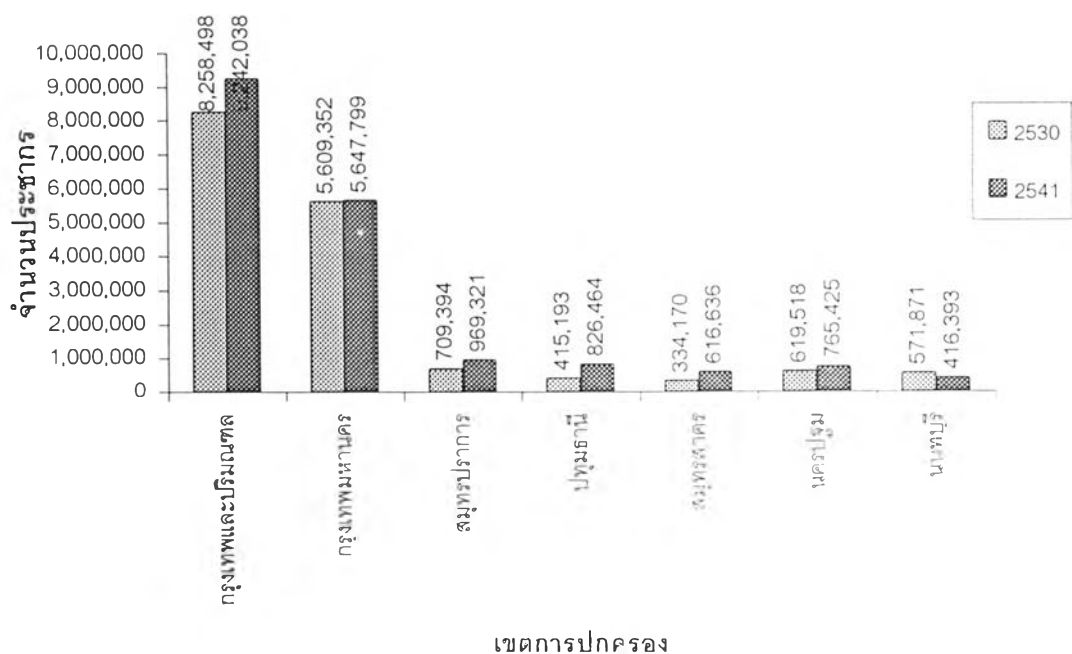
อัตราการเพิ่มประชากรของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในช่วงปี พ.ศ.2530 - 2541 จังหวัดที่มีการเพิ่มของประชากรมากที่สุดของภาค คือ จังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 4.11 รองลงมาได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ร้อยละ 4.05 จังหวัดสมุทรปราการ ร้อยละ 3.34 จังหวัดสมุทรสาคร ร้อยละ 2.24 และจังหวัดนครปฐม ร้อยละ 2.14 กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 0.06

ตารางที่ 3.1 แสดงสัดส่วนประชากร ความหนาแน่น การเปลี่ยนแปลง
อัตราการเพิ่มประชากร พ.ศ. 2530 และ 2541

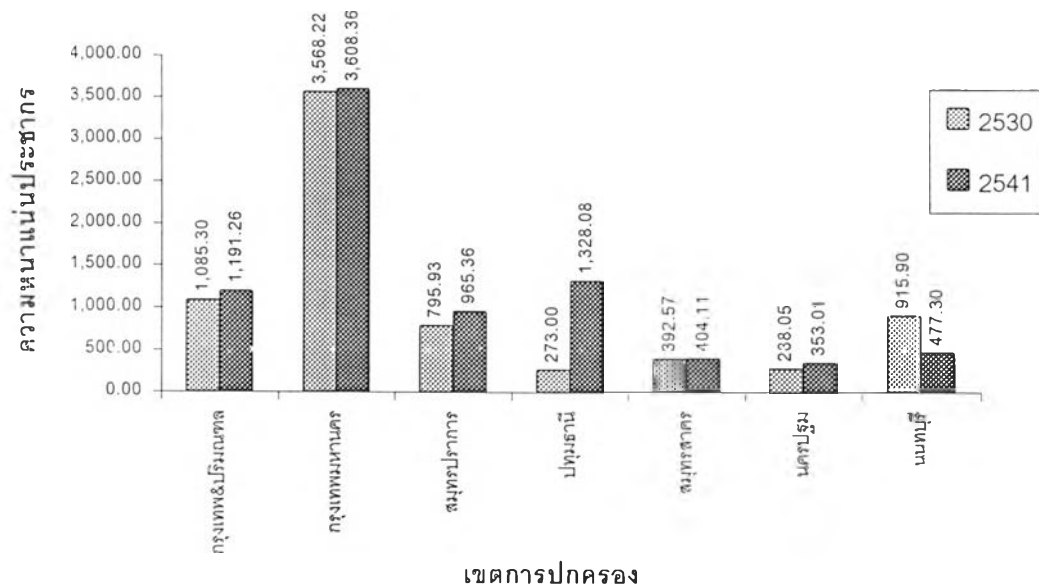
เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตารางกม.)	จำนวนประชากร				ความหนาแน่น ประชากร		การเปลี่ยนแปลง จำนวน ประชากร	อัตราการ เพิ่มต่อปี
		2530		2541		2530	2541		
		จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ				
กรุงเทพ&ปริมณฑล	7,609.45	8,258,498	100	9,242,038	100	1,085.30	1,191.26	983,540	1.08
กรุงเทพมหานคร	1,572.03	5,609,352	67.92	5,647,799	61.11	3,568.22	3,608.36	38,447	0.06
สมุทรปราการ	890.24	709,394	8.59	969,321	10.49	795.93	965.36	260,927	3.34
ปทุมธานี	1,520.86	415,193	5.03	826,464	8.94	273.00	1,328.08	201,443	4.11
สมุทรสาคร	851.23	334,170	4.05	616,636	6.67	392.57	404.11	82,223	2.24
นครปฐม	2,150.71	619,518	7.50	765,425	8.28	288.05	353.01	145,907	2.14
นนทบุรี	624.37	571,871	6.92	416,393	4.51	915.90	477.30	254,593	4.05

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงความจำนวนประชากรรายจังหวัดในภาคกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล ปี พ.ศ.2530 และ พ.ศ.2541



แผนภูมิที่ 3.2 แสดงความหนาแน่นของประชากรรายจังหวัดในภาคกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ปี พ.ศ.2530 และ พ.ศ.2541



ตารางที่ 3.2 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในภาคกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ปีพ.ศ.2529 และ พ.ศ.2539

หน่วย : ล้านบาท

จังหวัด	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล้านบาท)			
	พ.ศ.2529	ร้อยละ	พ.ศ.2539	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	407,907.7	76.87	1,797,808.80	76.36
สมุทรปราการ	48,349.8	9.11	192,638.70	8.18
ปทุมธานี	28,781.4	5.42	127,975.70	5.44
นนทบุรี	14,776.2	2.78	81,759.90	3.47
สมุทรสาคร	16,179.2	3.05	87,320.80	3.71
นครปฐม	14,658.5	2.76	66,770.40	2.84

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

ในปี พ.ศ. 2539 ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 2,354,274 ล้านบาท หรือร้อยละ 51.84 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาจากภาคอุตสาหกรรม 647,025,415 ล้านบาท (ร้อยละ 49.70) ภาคบริการ 622,415,637 ล้านบาท (ร้อยละ 48.80) และภาคเกษตรกรรม 31,236,662 ล้านบาท (ร้อยละ 2.50)

ในปี 2539 จังหวัดในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร 1,797,808.8 ล้านบาท (ร้อยละ 76.36 ของภาค) รองลงมาได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ 192,638.7 ล้านบาท (ร้อยละ 8.18 ของภาค) จังหวัดปทุมธานี 127,975.7 ล้านบาท (ร้อยละ 5.43 ของภาค) จังหวัดนนทบุรี 81,759.9 ล้านบาท (ร้อยละ 3.47 ของภาค) จังหวัดสมุทรสาคร 87,320.8 ล้านบาท (ร้อยละ 3.71 ของภาค) และจังหวัดนครปฐม 66,770.4 ล้านบาท (ร้อยละ 2.84 ของภาค)

จากข้อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมได้แสดงให้เห็นว่าภูมิภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีมูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมเป็นครึ่งหนึ่ง (51.84%) ของประเทศ โดยบทบาทด้านเศรษฐกิจนี้ ย่อมจะทำให้ต้องพัฒนา ภูมิภาคนี้ต่อไปเพื่อรักษาฐานการผลิตและฐานด้านเศรษฐกิจให้มีความมั่นคง เพื่อจะได้เป็นการสนองต่อการพัฒนาประเทศเป็นส่วนรวม

3.2 ลักษณะทั่วไปของจังหวัดสมุทรสาคร

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดสมุทรสาคร เป็นจังหวัดชายทะเลตั้งอยู่บนปากแม่น้ำท่าจีน เป็นชุมชนที่มีการค้าขายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีชาวจีนและแขกมะละกาเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายทางเรือ โดยมีการจอดเรือทอดสมอบริเวณปากอ่าว จึงมีชื่อเรียกว่า “บ้านท่าจีน” โดยมีการปกครองขึ้นกับเมืองราชบุรี ในปี พ.ศ.2099 สมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยาได้โปรดยกฐานะชุมชนขึ้นเป็นเมือง เรียกว่า “สาครบุรี” เพื่อเป็นหัวเมืองสำหรับเรียกระดมพล เมื่อเกิดศึกสงครามและใช้เป็นเมืองหน้าด่าน ปกป้องศัตรูที่รุกรานมาทางทะเล และเป็นเมืองผ่านของกรุงศรีอยุธยา ในการติดต่อกับหัวเมืองทางใต้ เช่น เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองมะริด เป็นต้น

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองสมุทรสาคร” และในปี พ.ศ.2438 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมณฑลนครไชยศรี โดยได้รวมเมืองสมุทรสาครเข้าไว้ด้วย ในปี พ.ศ.2449 ได้มีการประกาศจัดตั้ง “สุขาภิบาลตำบลท่าฉลอม” เมืองสมุทรสาคร เป็นสุขาภิบาลแห่งแรกของประเทศไทย และได้มีการเปลี่ยน “เมือง” เป็น “จังหวัด” ในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2456) เป็นจังหวัดสมุทรสาคร และในปี พ.ศ.2498 มีการแบ่งพื้นที่เมืองสมุทรสาคร ออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอกะหุ้มแบนและอำเภอบ้านแพ้ว ดังในปัจจุบันนี้

ที่ตั้ง

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเล อยู่ในเขตพื้นที่ตอนล่างของภาคตะวันตก ประมาณเส้นรุ้งที่ 130 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก ห่างจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ตามระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ถนนพระรามที่ 2) ประมาณ 30 กิโลเมตร โดยแบ่งการปกครองเป็น 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอกะหุ้มแบน และอำเภอบ้านแพ้ว

การปกครอง

จังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่ประมาณ 839 ตารางกิโลเมตร หรือ 532,000 ไร่ โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ และแต่ละอำเภอมีย่านดังนี้

อำเภอเมือง	มีพื้นที่ 462 ตารางกิโลเมตร หรือ 288,885 ไร่
อำเภอกะหุ้มแบน	มีพื้นที่ 132 ตารางกิโลเมตร หรือ 82,500 ไร่
อำเภอบ้านแพ้ว	มีพื้นที่ 245 ตารางกิโลเมตร หรือ 149,437 ไร่

อำเภอเมือง ได้แบ่งเป็น 18 ตำบล 115 หมู่บ้าน มีเทศบาลเมืองสมุทรสาคร พื้นที่ 10.33 ตารางกิโลเมตร และเทศบาลบางปลา พื้นที่ 5.6 ตารางกิโลเมตร

อำเภอกะหุ้มแบน ได้แบ่งเป็น 10 ตำบล 89 หมู่บ้าน มีเทศบาล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลกะหุ้มแบน มีพื้นที่ 2.175 ตารางกิโลเมตร และเทศบาลตำบลอ้อมน้อย มีพื้นที่ 30.40 ตารางกิโลเมตร

อำเภอบ้านแพ้ว มี 12 ตำบล 90 หมู่บ้าน และมีเทศบาลตำบล 3 แห่ง คือ เทศบาลตำบลบ้านแพ้ว เทศบาลตำบลหลักห้า และเทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา

ภูมิประเทศ

สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1.00 - 2.00 เมตร มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจากจังหวัดนครปฐม สู่อำเภอกะหุ้มแบนและออกสู่ทะเลที่อำเภอเมือง สภาพโดย

ทั่วไปมีลำคลองเป็นจำนวนประมาณ 170 สาย ซึ่งเป็นคลองที่เกิดโดยธรรมชาติ และคลองที่ขุดขึ้นมา เพื่อการเกษตรและการขนส่ง มีระบบการชลประทานที่ค่อนข้างดี สามารถเก็บกักรักษาน้ำเอาไว้ใช้เพื่อการเกษตร และสามารถปิดกั้นประตูน้ำ เพื่อป้องกันน้ำทะเลที่จะท่วมถึงได้ คลองต่าง ๆ เหล่านี้ เชื่อมโยงคลองขุดที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนที่สำคัญ ได้แก่ คลองภาษีเจริญ ซึ่งยาว 15 กิโลเมตร คลองมหาชัย ยาว 28.5 กิโลเมตร คลองพิทยาลงกรณ์ ยาว 27 กิโลเมตร ส่วนคลองที่เชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ คลองดำเนินสะดวก ยาว 35 กิโลเมตร และคลองสุนัขหอน ยาว 20 กิโลเมตร

เขตรหว่างแผ่นดินกับทะเล มีป่าชายเลนยาวประมาณ 42 กิโลเมตร เป็นแนวยาวตลอดฝั่งทะเล ซึ่งพื้นที่ป่าชายเลนนี้มีประมาณ 16,000 ไร่ สภาพในปัจจุบันนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้างเล็กน้อย และบางส่วนได้ถูกทำลายลง พื้นที่ระหว่างแผ่นดินและทะเลนี้ได้นำมาใช้เป็นนาเกลือ นากุ้ง และเลี้ยงปลาน้ำกร่อย ดังนั้นจึงมีการระบายน้ำ ผืนน้ำและกักขังน้ำกันอยู่ตลอดเวลา ตามความต้องการของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ

ความหลากหลายของลักษณะภูมิประเทศนี้เป็นข้อได้เปรียบของจังหวัดสมุทรสาครที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพได้หลาย ๆ อย่าง ตลอดจนการประกอบอาชีพด้านเกษตรแบบผสมผสานได้ด้วย ซึ่งควรจะบำรุงและรักษาลักษณะภูมิประเทศให้อยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป เพื่อที่จะได้ความหลากหลายในการประกอบอาชีพ และใช้ชีวิตความเป็นอยู่กับภูมิประเทศที่เอื้ออำนวย

แหล่งน้ำ

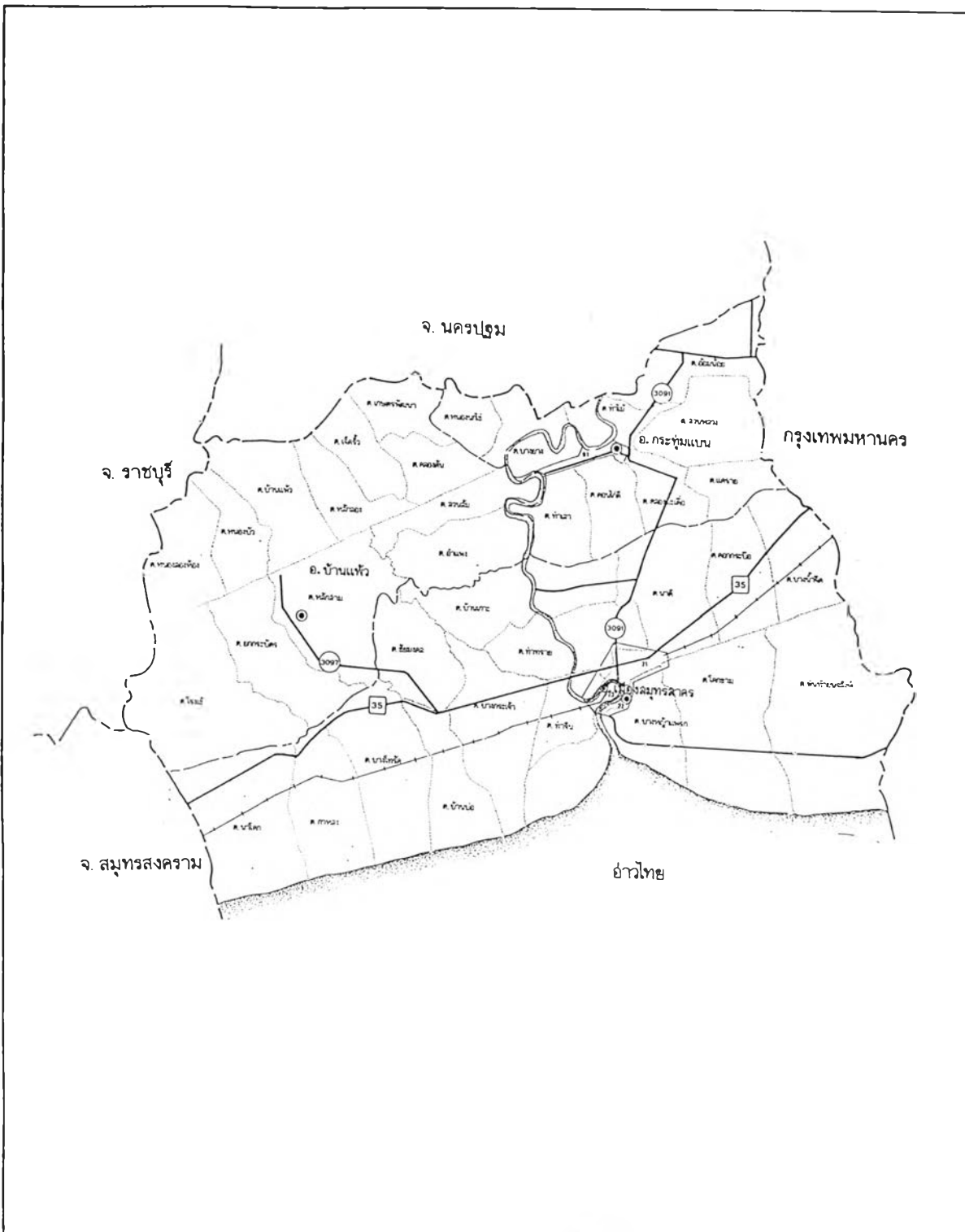
แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำสำคัญไหลมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอเมือง และไหลลงสู่อ่าวไทยที่ท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร

คลองมหาชัย เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไปเข้าคลองด่าน คลองบางปลา ออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากคลองตลาดกรุงเทพมหานคร อีกส่วนหนึ่งจะแยกไปทางขวาที่บางขุนเทียน ผ่านดาวคะนองและไหลออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่ถนนตก

คลองพิทยาลงกรณ์ เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร และไหลออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดสมุทรปราการ

คลองสุนัขหอน เป็นคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไหลออกสู่มแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดสมุทรสงคราม

คลองภาษีเจริญ เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่ทางตอนใต้ของวัดอ่าทอง อำเภอกระทุ่มแบน ออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตร ในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

แผนที่ที่ 1 : แสดงเขตปกครองของ จังหวัดสมุทรสาคร

<p>สัญลักษณ์</p> <p>..... เขตจังหวัด</p> <p>----- เขตอำเภอ</p> <p>———— เขตตำบล</p>		<p>———— ถนน</p> <p>~~~~~ แม่น้ำลำคลอง</p> <p>+++++ ทางรถไฟ</p>		<p>มาตราส่วน</p> <p>5 10 15 20 กม.</p>
--	--	--	--	--

คลองบางยาง เริ่มจากแม่น้ำท่าจีน ตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบนไปต่อกับคลองดำเนินสะดวกที่อำเภอบ้านแพ้วที่ประตูน้ำบางยาง

คลองดำเนินสะดวก เริ่มต้นจากประตูน้ำบางยางไหลผ่านอำเภอบ้านแพ้ว ผ่านอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผ่านอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

การคมนาคมขนส่ง

ในการเดินทางสัญจรไปมาเพื่อธุรกิจใดก็ตาม ตลอดจนการขนส่งวัตถุและสินค้าทางด้านอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกันเองภายในพื้นที่ หรือการติดต่อที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ภายนอก สามารถใช้เส้นทางคมนาคมได้ 2 ทาง คือ ทางบก และทางน้ำ

1. การคมนาคมขนส่งทางบก ประกอบด้วยถนนสายหลักที่สำคัญ 5 สาย คือ

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35 (ถนนพระรามที่ 2) มีจุดเริ่มต้นที่จุดต่อกับถนนสุขสวัสดิ์ เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นถนนสายที่สำคัญในการเดินทางไปยังภาคใต้โดยไปบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ที่ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ถนนสายนี้มักเรียกกันว่า "ถนนธนบุรี-ปากท่อ" มีความกว้าง 4 ช่องทาง โดยแยกเข้าจังหวัดสมุทรสาคร ที่กิโลเมตร 28

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) มีจุดเริ่มต้นที่จุดต่อกับวงเวียนใหญ่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นถนนสายที่สำคัญในการเดินทางไปยังภาคใต้โดยไปบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ถนนพระรามที่ 2) ที่ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยผ่านตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน เป็นถนนขนาด 4 ช่องทาง

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3091 (ถนนเศรษฐกิจ) มีจุดเริ่มต้นที่ตลาดมหาชัย แยกเข้าที่ว่าการอำเภอกระทุ่มแบนกิโลเมตรที่ 14 มาบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ที่ตำบลอ้อมน้อย กิโลเมตรที่ 25 มีระยะทางประมาณ 21 กิโลเมตร มี 4 ช่องทาง

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3242 (ถนนเอกชัย) มีจุดเริ่มต้นจากตำบลมหาชัยไปบรรจบกับถนนเทอดไทย เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร ถนนสายนี้มาบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35 (ถนนพระรามที่ 2) ที่กิโลเมตรที่ 7

ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3310 (ถนนพุทธมณฑลสาย 4) เริ่มต้นจากถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 ที่กิโลเมตรที่ 20 ไปบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 338 (ถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรี) ที่กิ่งอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3414 (ถนนพุทธมณฑลสาย 5) เริ่มต้นจาก ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 ที่กิโลเมตรที่ 25 ไปบรรจบกับถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 338 (ถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรี) ที่กิ่งอำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 และถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35 ถือเป็นเส้นทางสำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร ในการติดต่อคมนาคม เพราะเป็นเส้นทางที่จะผ่านไปยังภาคใต้ นอกจากนี้ถนนสายรองที่เป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างตำบล และหมู่บ้านต่าง ๆ อีก 295 สาย

2. การคมนาคมขนส่งทางรถไฟ มีทางรถไฟที่ดำเนินการในจังหวัดสมุทรสาคร อยู่ 2 สาย คือ

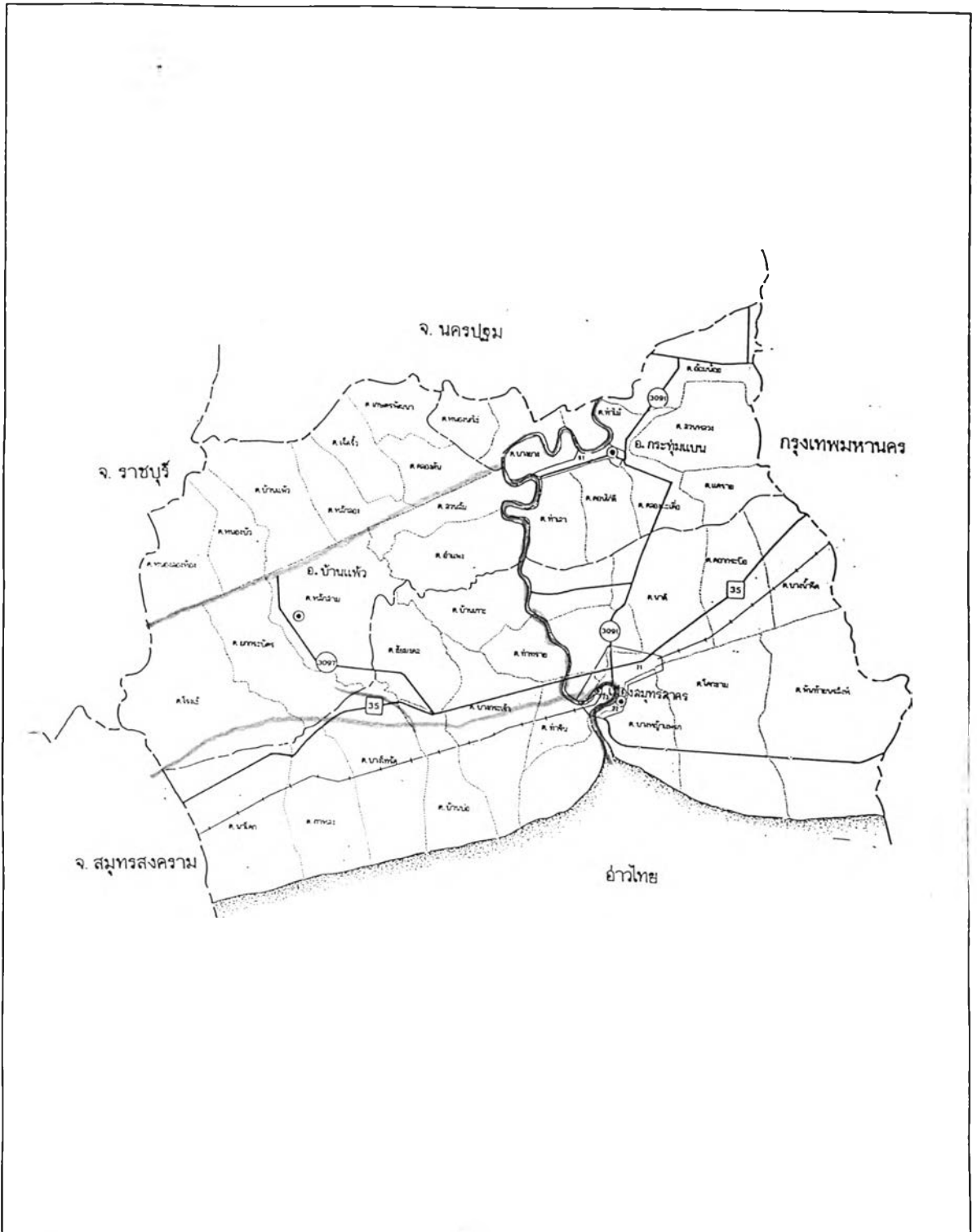
ทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - มหาชัย ตั้งต้นที่สถานีวงเวียนใหญ่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผ่านเขตจังหวัดเมืองสมุทรสาคร ถึงสถานีมหาชัย ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร มีระยะทางประมาณ 31.3 กิโลเมตร เป็นทางรถไฟทางเดียว

ทางรถไฟสายมหาชัย - แม่กลอง เป็นเส้นทางช่วงที่ 2 ต่อจากทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - มหาชัย ตั้งต้นจากสถานีบ้านแหลม ตำบลท่าชลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร ถึงสถานีแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีระยะทางยาวประมาณ 33.7 กิโลเมตร ระหว่างสถานีมหาชัยข้ามแม่น้ำท่าจีนมาสถานีบ้านแหลม จะมีเรือรับ-ส่งผู้โดยสารประจำ

3. การคมนาคมขนส่งทางน้ำ มีเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ 6 สาย คือ



แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สุดของจังหวัด มีต้นแม่น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม อำเภอกระทุ่มแบน และอำเภอเมืองสมุทรสาคร และไหลลงอ่าวไทยที่ตำบลท่าชลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร

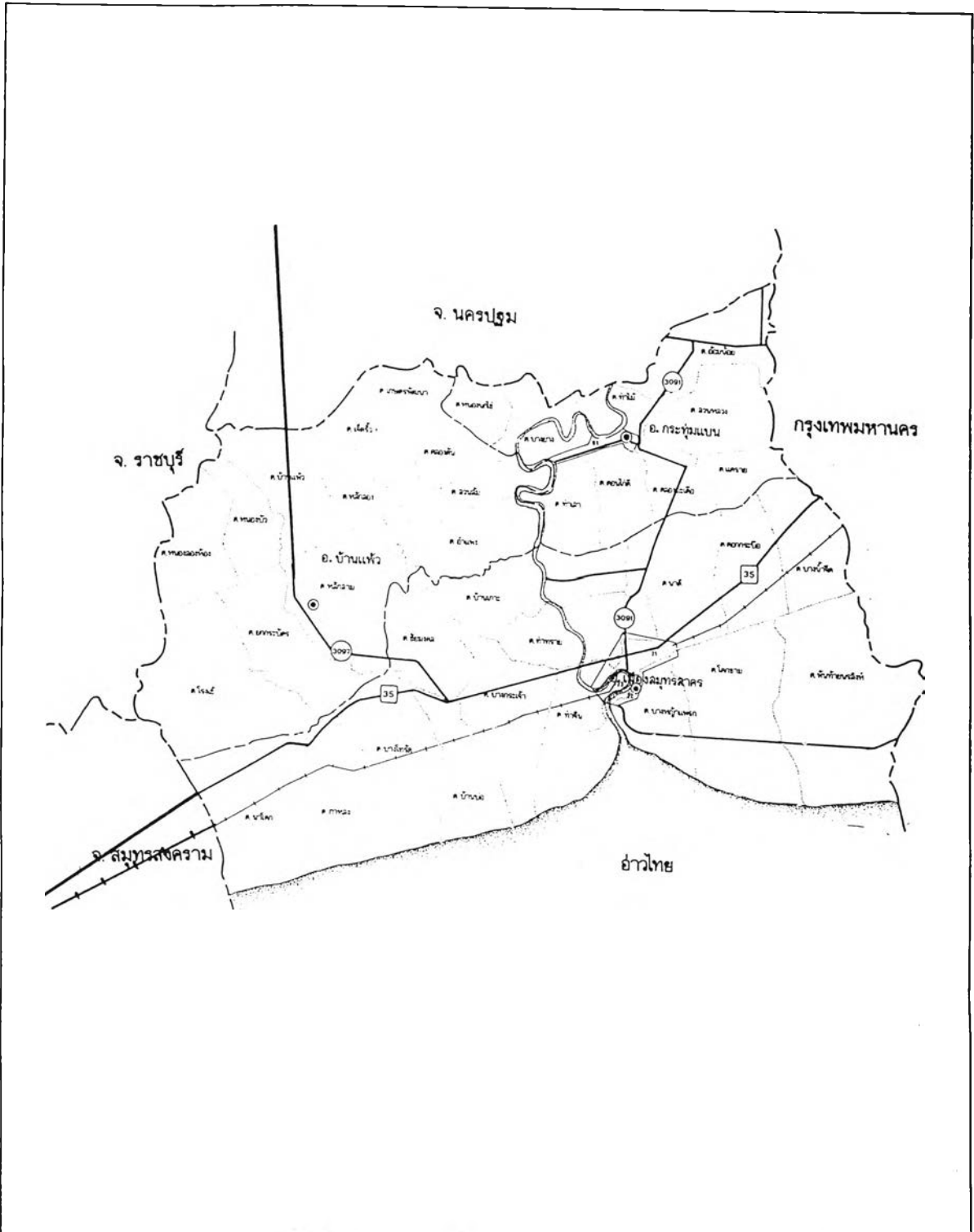
คลองมหาชัย เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีน โดยเริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงบ้านโคกขาม ต่อไปถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “คลองสนามชัย” ซึ่งมีความคดเคี้ยวและแคบลงมุ่งไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงบ้านท่าข้าม ขึ้นไปทางเหนือลอดใต้ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 35 ที่บริเวณบางมด ไหลผ่านวัดสิงห์ วัดไทร เข้าเขตบางขุนเทียน ส่วนหนึ่งไหลไปสู่คลองบางกอกใหญ่ออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณปากคลองตลาด และอีกส่วนหนึ่งไหลไปรวมกับคลองดาวคะนอง และไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่ถนนตก เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตร ในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร


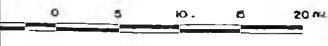
แผนที่ที่ 2 : แสดงเส้นทางน้ำ จังหวัดสมุทรสาคร

สัญลักษณ์		 มาตราส่วน 		
-----	เขตจังหวัด		—————	ถนน
- - - - -	เขตอำเภอ		~~~~~	แม่น้ำลำคลอง
—————	เขตตำบล		ทางรถไฟ	



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตร ในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

แผนที่ที่ 3 : แสดงเส้นทางคมนาคม จังหวัดสมุทรสาคร

สัญลักษณ์		 มาตรการส่วน 
<p>----- เขตจังหวัด</p> <p>- - - - - เขตอำเภอ</p> <p>———— เขตตำบล</p>	<p>———— ถนน</p> <p>~~~~~ แม่น้ำลำคลอง</p> <p> ทางรถไฟ</p>	

คลองภาษีเจริญ เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่ได้วัดอ่างทอง อำเภอกระทุ่มแบน เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน เช่นเดียวกับคลองมหาชัย ไหลมาออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ตลอดริมสองฝั่งคลองเป็นชุมชนเกษตรกรรมกระจัดกระจายอยู่ มีคลองซอยเล็ก ๆ ทั้งสองข้างเพื่อเชื่อมพื้นที่ของอำเภอกระทุ่มแบนตอนเหนือ มีระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

คลองบางยาง ประตุน้ำบางยางไหลผ่านอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มาเชื่อมกับแม่น้ำแม่กลองที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นคลองขุดเพื่อการชลประทานและการสัญจร สองข้างคลองมีคลองซอยและคลองย่อย ๆ เชื่อมต่อกันเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่บริเวณอำเภอบ้านแพ้วสามารถติดต่อกับภายนอกได้สะดวก คลองต่าง ๆ เหล่านี้จะมีน้ำตลอดทั้งปี เพื่อการเกษตรกรรม และเป็นทางสัญจรของเรือต่าง ๆ ที่นำผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดโดยผ่านมายังคลองดำเนินสะดวก

คลองสุนัขหอน เป็นคลองธรรมชาติที่เชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลองเข้าด้วยกัน เริ่มจากอำเภอเมืองสมุทรสาคร ที่บ้านท่าจีน ไหลมาเชื่อมกับคลองท่าแร่ที่บ้านวังน้ำวน เมื่อมาถึงบ้านคลองสุนัขหอนจะเปลี่ยนชื่อเป็น "คลองบางบ่อ" และไหลออกสู่มแม่น้ำแม่กลองที่อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม

คลองสหกรณ์-คลองสรรพสามิต เป็นคลองขุดเพื่อการชลประทานและการทำนาเกลือทางริมฝั่งทะเลของเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร โดยเริ่มจากบ้านกำพั่ว ไปทางตะวันออกติดกับคลองต่าง ๆ เช่น คลองพระราม คลองแพรกคากทอง คลองแพรกตาแก้ว คลองบางเสาะง คลองพระยาพาน ไปจนถึงจังหวัดสมุทรปราการ สองข้างคลองเป็นนาเกลือมาแต่เดิม ต่อมาได้มีการเปลี่ยนพื้นที่เป็นนาทุ่งมากพอสมควร

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร อันมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นแรงจูงใจและกระตุ้นให้เกิดการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมอย่างมาก โรงงานส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในอำเภอกระทุ่มแบน และอำเภอเมืองสมุทรสาคร รายได้หลักของจังหวัดสมุทรสาคร จึงมาจากการผลิตสาขาอุตสาหกรรม รองลงมาได้แก่ สาขาการแปรรูปผลผลิตทางเกษตร สาขาการค้าส่ง-ค้าปลีก และสาขาไฟฟ้า-ประปา ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการผลิตหลักในสาขาอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสาคร

จากลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ตามตารางที่ 3.3 ในปี 2535 จังหวัดสมุทรสาคร มีความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ของจังหวัดมีมูลค่า 48,227 ล้านบาท มูลค่าการผลิต ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาครนั้น ได้มากจากการผลิตในสาขา

อุตสาหกรรม มีมูลค่าถึง 28,206 ล้านบาท หรือร้อยละ 49.44 ของสาขาการผลิตทั้งหมด รองลงมาคือ การผลิตในสาขาเกษตรกรรม มูลค่า 8,824 ล้านบาท หรือร้อยละ 15.47 และสาขาการแปรรูปผลผลิตเกษตร มีมูลค่า 5,455 ล้านบาท หรือร้อยละ 9.56 ของสาขาการผลิตทั้งหมด

ในปี 2539 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาครมีมูลค่าถึง 87,320 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2535 เป็นมูลค่า 29,092 ล้านบาท สำหรับรายได้หลักของจังหวัดสมุทรสาคร ยังคงมาจากสาขาการผลิต

ตารางที่ 3.3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ในสาขาการผลิตของจังหวัดสมุทรสาคร

พ.ศ.2535 และ พ.ศ.2539 ตามราคาตลาด

หน่วย : พันบาท

สาขาการผลิต	พ.ศ.2535		พ.ศ.2539		Growth Rate (2535-2539) เฉลี่ย/ปี
	มูลค่าการผลิต	สัดส่วน (%)	มูลค่าการผลิต	สัดส่วน (%)	
เกษตรกรรม	8,824,159	18.30	12,104,546	13.86	7.44
- กสิกรรม	783,906	1.63	899,201	1.03	2.94
- ปศุสัตว์	33,507	0.07	65,756	0.08	19.25
- ประมง	2,540,296	529.00	3,552,435	4.07	7.97
- ป่าไม้	-	-	-	-	-
- บริการทางการเกษตร	10,678	0.02	6,545	0.01	-7.74
- การแปรรูปผลผลิตเกษตร	5,455,772	11.31	7,580,609	8.68	7.79
การเหมืองแร่และย่อยหิน	223,876	0.46	314,404	0.36	8.09
อุตสาหกรรม	28,206,887	58.49	55,004,236	62.99	19.00
ก่อสร้าง	482,004	1.00	1,750,095	2.00	52.62
ไฟฟ้า-ประปา	2,653,936	5.50	4,254,162	4.87	12.06
การคมนาคมขนส่ง	1,146,637	2.38	2,214,933	2.54	18.63
การค้าส่ง-ปลีก	2,827,025	5.86	4,171,900	4.78	9.54
ธนาคาร-ประกันภัย	-	-	-	-	-
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	1,138,677	2.36	2,554,572	2.93	24.87
ที่อยู่อาศัย	664,679	1.38	986,934	1.13	9.70
บริหารราชการแผ่นดิน	397,952	0.83	610,664	0.70	10.69
บริการ	1,662,051	3.45	3,351,330	3.84	20.33
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด	48,227,883	118.30	87,320,776	113.86	16.21

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2539

เช่นเดียวกับปี พ.ศ.2535 คือ การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมมีมูลค่าสูงสุด คือ 55,004 ล้านบาท หรือร้อยละ 55.32 ของสาขาการผลิตทั้งหมด รองลงมาคือ การผลิตในสาขาเกษตรกรรม มูลค่า 12,104 ล้านบาท หรือร้อยละ 12.17 และสาขาไฟฟ้า-ประปา มีมูลค่า 4,254 ล้านบาท หรือร้อยละ 4.28 ของสาขาการผลิตทั้งหมด

สำหรับอัตราการเจริญเติบโตของสาขาการผลิตเฉลี่ยในช่วงปี 2535 - 2539 พบว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาคร มีอัตราร้อยละ 16.21 สูงกว่าอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยของภาค ซึ่งมีอัตราร้อยละ 12.45 สาขาการผลิตของจังหวัดสมุทรสาครที่มีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยสูงสุด คือสาขาก่อสร้าง สาขานาการ ประกันภัยและธุรกิจ สาขาบริการ และสาขาอุตสาหกรรม โดยมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 52.62 , 24.86 , 20.32 และ 19.0 ตามลำดับ แม้ว่าสาขานาการ ประกันภัย และธุรกิจจะมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยสูงก็ตาม แต่ในการผลิตยังมีมูลค่าต่ำคือ 1,138 ล้านบาท ในปี 2535 และเพิ่มขึ้นเป็น 2,554 ล้านบาท ในปี 2539 หรือคิดเป็นร้อยละ 2 และ 2.57 ตามลำดับ เนื่องจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสาครเป็นจำนวนมาก ทำให้การผลิตสาขานาการ ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ มีการผลิตสูง ส่วนการผลิตในสาขาบริการทางการเกษตร มีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ย - 3.87 เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมของจังหวัดน้อยลง อันเป็นเหตุมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้มูลค่าการผลิตในสาขาดังกล่าวลดน้อยลงไปเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในปี 2539 สาขาเกษตรกรรม เป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญต่อภาวะเศรษฐกิจของจังหวัด รองจากอุตสาหกรรม และการค้าส่ง-ปลีก และจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม จึงทำให้สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ในสาขาเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาเกษตรกรรมตามราคาตลาด จังหวัดสมุทรสาคร

ปี พ.ศ.	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด	สาขาเกษตรกรรม	สัดส่วน (%)	อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี
2516	1,393.10	791.30	56.80	27.28
2520	2,921.30	1,142.60	39.11	11.09
2524	3,555.50	1,347.40	37.90	4.49
2528	8,618.30	2,481.90	28.80	21.05
2529	9,602.10	2,730.90	28.44	10.04
2533	38,227.80	7,614.60	19.92	44.50
2536	55,851.70	10,430.70	18.67	12.33
2538	82,986.20	12,251.20	14.76	8.73
2539	87,320.70	12,104.50	13.86	- 1.20

ที่มา : กองบัญชีสหประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

พ.ศ. 2529 , 2534 , 2539

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาเกษตรกรรมมีสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของทุกสาขาโดยมีสัดส่วนถึง 56.80 และสัดส่วนระหว่างสาขาเกษตรกรรม และมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัดมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด ในปี 2539 มีสัดส่วนเพียง 13.86 โดยเฉพาะช่วงปี 2529 - 2533 ทั้งสัดส่วนของสาขาเกษตรกรรมที่ลดลง เพราะเป็นช่วงที่อุตสาหกรรมเริ่มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้สัดส่วนของสาขาเกษตรกรรมจะลดลงแต่อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีเป็นไปในทิศทางบวก ซึ่งมูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นไปตามราคาตลาดตามสภาวะเศรษฐกิจในช่วงปีนั้น ๆ

ถึงแม้ว่าการทำการเกษตรจะลดลง แต่จังหวัดสมุทรสาคร ก็มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่นำรายได้ให้แก่จังหวัด ซึ่งมูลค่าผลผลิตการเกษตรส่วนใหญ่ ได้จากผลิตภัณฑ์จากการประมงและการกสิกรรม

3.3 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

อำเภอบ้านแพ้ว เป็นหนึ่งในสามอำเภอของจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นจังหวัดชายทะเลในเขตปริมณฑลฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร มีระยะห่างจากกรุงเทพตามระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (สายธนบุรี-ปากท่อ) ประมาณ 30 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองหลายสายเชื่อมโยงถึงกัน เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของท้องถิ่น คลองที่สำคัญซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมและแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตร ได้แก่ คลองดำเนินสะดวก ซึ่งเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง นอกจากนี้ ยังมีคลองซอยต่าง ๆ อีกมากมาย

ความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา

เดิมที ท้องที่อำเภอบ้านแพ้วเป็นป่าและมีสัตว์เป็นจำนวนมาก เช่น กุ้ง เลื้อจ กระจับ หุมปูปามีราษฎร อาศัยอยู่น้อย ต่อมา มีราษฎรจังหวัดนครปฐมเดินทางเข้าไปตัดฟัน พบว่าในบริเวณนี้มีสัตว์ป่าชุกชุมจึงชักชวนกันไปล่าสัตว์และตัดฟัน โดยที่ป่าเต็มไปด้วยต้นไม้สูง พวกที่ไปล่าสัตว์ตัดฟันจึงมักหลงทางกลับไปถูกอยู่เนื่อง ๆ จึงได้กำหนดสถานที่นั้นดหมายเพื่อให้มีที่สังเกตเมื่อหลงทาง โดยได้ตัดไม้ทำเป็นเสาธงปักไว้ในที่โล่งแจ้ง สูงขนาดที่คนอยู่ห่างไกลมองเห็นได้ชัดเจน ปลายเสาธงมีผ้าผูกติดไว้เป็นเครื่องหมาย การปักธงเป็นเครื่องหมายนี้ พวกล่าสัตว์ตัดฟันเรียกว่า "แพ้ว" คือมีแพ้วธงเป็นเครื่องหมาย ต่อมา มีคนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำกินกันมากจึงกลายเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า "หมู่บ้านแพ้ว"

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ในปี พ.ศ.2409 ได้มีการขุดคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง โดยเริ่มจากแม่น้ำท่าจีน (บางยาง) ไปตกแม่น้ำแม่กลอง (บางนกแขวก) เป็นระยะทาง 840 เส้น กว้าง 6 วา ลึก 6 ศอก ให้ชื่อว่า "ดำเนินสะดวก" แบ่งระยะของคลองเป็นหลัก

แต่ละหลักห่างกัน 4 กิโลเมตร ทั้งลำคลองมีด้วยกัน 8 หลัก มีเสานหินปักไว้ริมคลองด้านทิศใต้ เพื่อสัญลักษณ์บอกระยะของหลัก โดยสลักหมายเลขเอาไว้ด้วยเลขไทย จีน โรมัน และอารบิก (ปัจจุบันหลักเหล่านี้ยังคงอยู่ มิได้เปลี่ยนแปลง) เหตุที่ได้ปักเสาบอกระยะนั้น เนื่องจากการขุดคลองในครั้งนั้นได้แบ่งเป็นระยะ ๆ ระยะหนึ่งจะยาว 100 เส้น (4 กิโลเมตร) รวมทั้งหมด 8 หลัก คลองดำเนินสะดวกนี้ได้ตัดผ่านคลองแพ้ว จึงทำให้ผู้คนอพยพไปอยู่ริมคลองมากขึ้น จนกลายเป็นหมู่บ้าน ตำบล และขึ้นกับอำเภอบ้านบ่อ จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ.2450

แต่โดยที่อพ

ตำบลบ้านแพ้วขึ้นเป็นอำเภอบ้านแพ้ว ทั้งนี้รวมเอาตำบลหนองสองห้อง ตำบลเจ็ดริ้ว ตลอดจนตำบลคลองตันของอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ตำบลสวนส้ม จากอำเภอกระทุ่มแบน ตำบลโรงเข้ จากอำเภอบ้านบ่อ มารวมเป็นอำเภอบ้านแพ้ว ขึ้นกับจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ. 2468 โดยมีขุนนิवासวาปี (แจ่ง สกุลวงษ์) เป็นนายอำเภอคนแรก

เขตปกครองและอาณาเขตพื้นที่ศึกษา

อำเภอบ้านแพ้วเป็นอำเภอที่ไม่มีอาณาเขตติดกับกับกรุงเทพมหานคร จึงได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพฯ ในด้านความเป็นเมืองน้อยกว่า อำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบน โดยตั้งอยู่สุดด้านตะวันตกของจังหวัด มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงครามและราชบุรี มีพื้นที่ทั้งสิ้น 149,437 ไร่ หรือ 245,031 ตารางกิโลเมตร

เขตการปกครองของอำเภอบ้านแพ้ว มี 12 ตำบล โดยการปกครองท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับเทศบาลตำบล และระดับองค์การบริหารส่วนตำบล

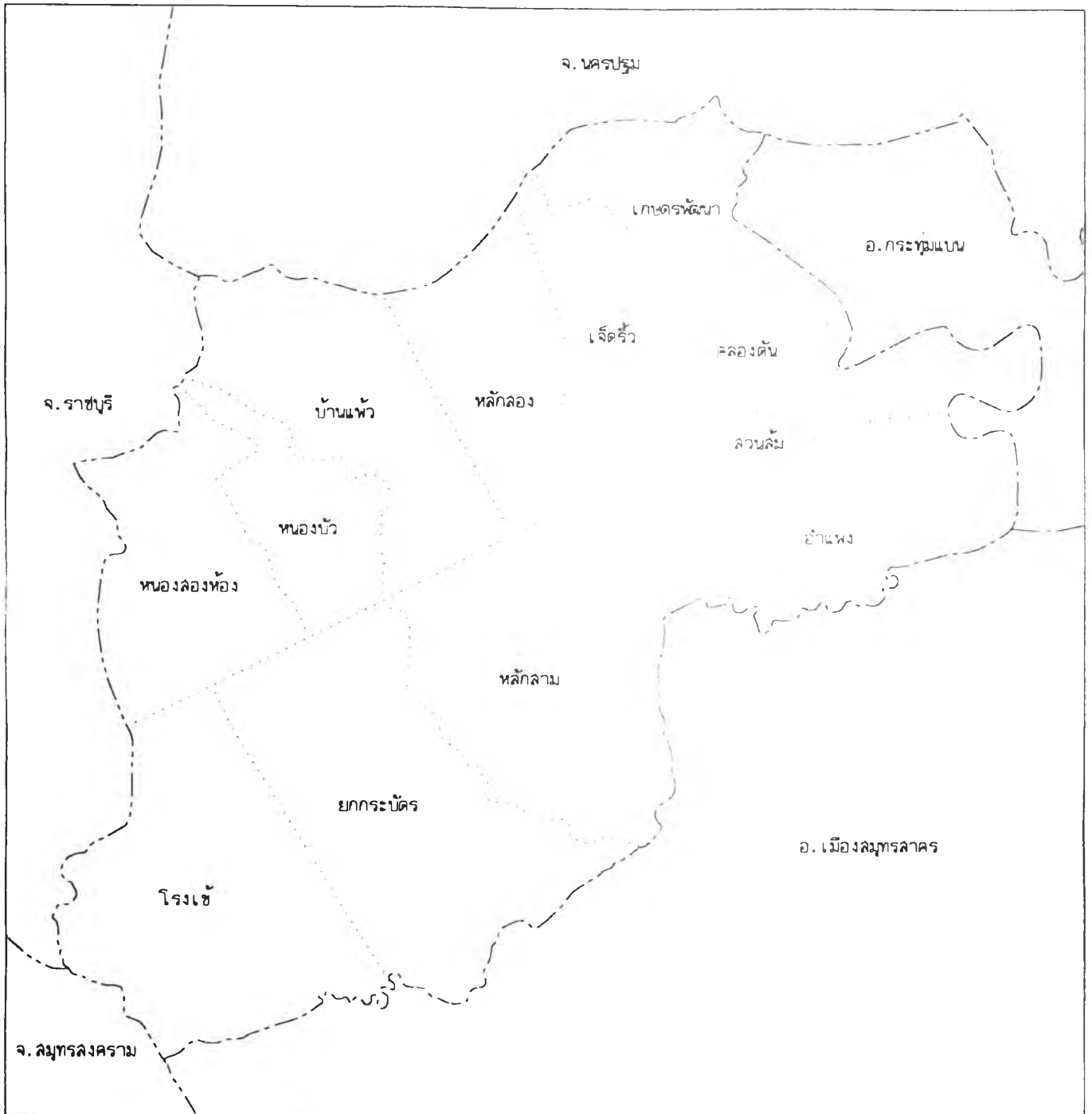
ระดับเทศบาลตำบล ได้แก่

- เทศบาลตำบลบ้านแพ้ว ครอบคลุมพื้นที่ ในหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแพ้ว และหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 ตำบลหลักสาม มีพื้นที่ 0.76 ตารางกิโลเมตร
- เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อยู่ในพื้นที่ ตำบลเกษตรพัฒนา
- เทศบาลตำบลหลักห้า ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลยกกระบัตร , โรงเข้ , หนองสองห้อง และตำบลหนองบัว มีพื้นที่ 45.12 ตารางกิโลเมตร

ทั้ง 3 เทศบาลนี้ ได้ยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาล เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542

ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล ได้แก่

- | | |
|----------------|------------------|
| - ตำบลเจ็ดริ้ว | - ตำบลเกษตรพัฒนา |
| - ตำบลอำแพง | - ตำบลหลักสาม |
| - ตำบลสวนส้ม | - ตำบลบ้านแพ้ว |
| - ตำบลคลองตัน | - ตำบลหลักสอง |



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

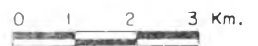
แผนที่ที่ 4 : แสดงเขตปกครองอำเภอบ้านแพ้ว

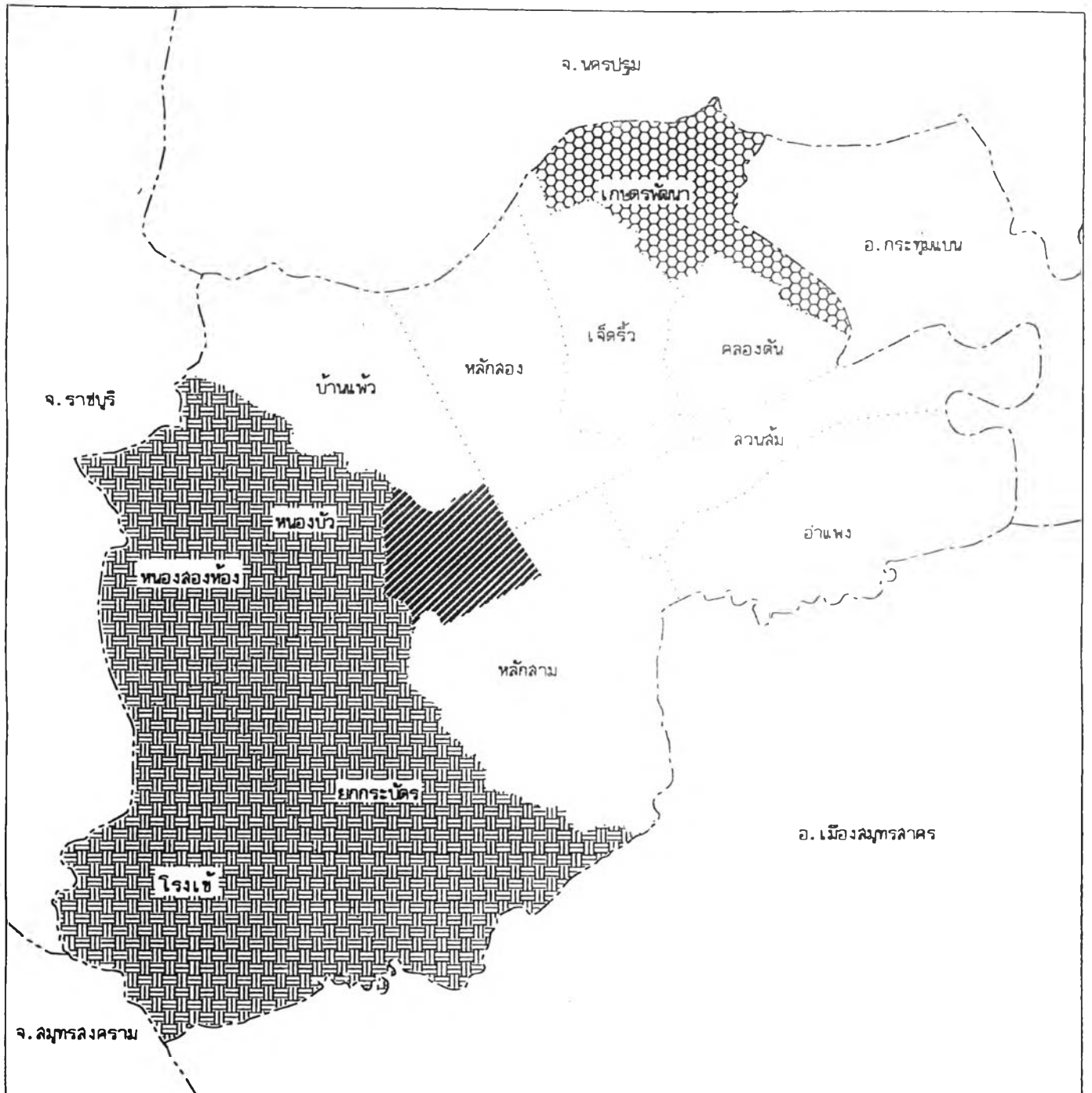
สัญลักษณ์

- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล



มาตราส่วน



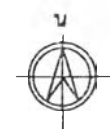


กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

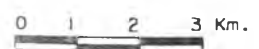
แผนที่ที่ 5 : แสดงที่ตั้งและอาณาเขตเทศบาลตำบล ในอำเภอบ้านแพ้ว

สัญลักษณ์

- | | | | |
|-------|------------|--|----------------------|
| ----- | เขตจังหวัด | | เทศบาลตำบลหลักห้า |
| ----- | เขตอำเภอ | | เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา |
| | เขตตำบล | | เทศบาลตำบลบ้านแพ้ว |



มาตราส่วน



ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว เป็นพื้นที่ที่รูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นที่ราบกว้าง 15 กิโลเมตร ยาวประมาณ 20 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 149,437 ไร่ ตั้งอยู่ตอนบนของจังหวัด และอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน อำเภอบ้านแพ้วจึงเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ และอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลของลมบก ลมทะเล และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดผ่านในช่วงฤดูร้อน มีลักษณะอากาศแบบฝนเมืองร้อน อากาศโดยทั่วไป มักมีลักษณะร้อนและชุ่มชื้น เหมาะแก่การทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

โครงข่ายการคมนาคม

การคมนาคมภายใน

บางพื้นที่ของอำเภอยังต้องใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการเข้าพื้นที่ โดยใช้คลองดำเนินสะดวก และคลองขุดต่าง ๆ เป็นเส้นทางหลัก ในส่วนของทางบก ปัจจุบันมีถนนเข้าถึงพื้นที่มากขึ้น มีถนนสายสำคัญที่เชื่อมระหว่างจังหวัดสมุทรสาคร และนครปฐม แต่ถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างตำบลหรือหมู่บ้านยังเป็นถนนลูกรัง ถนนสายสำคัญ มีดังนี้

1. ถนนสายบ้านบ่อ - บ้านแพ้ว - พระประโทน (ทางหลวงจังหวัด หมายเลข 3097) แยกจากถนนพระราม 2 ผ่านอำเภอบ้านแพ้ว ออกถนนเพชรเกษม ที่ตำบลพระประโทน ระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์
2. ถนนสายอำแพง - สวนส้ม แยกจากถนนพระราม 2 ผ่านตำบลอำแพง ถึงตำบลสวนส้ม ริมคลองดำเนินสะดวก ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์
3. ถนนสายเจ็ดริ้ว - เกษตรพัฒนา แยกจากถนนสายบ้านแพ้ว - พระประโทน ถึงตำบลเกษตรพัฒนา ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร และมีเส้นทางเชื่อมต่อกับอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นถนนดินลูกรัง
4. ถนนสายหนองสองห้อง แยกจากถนนสายบ้านแพ้ว - พระประโทน เข้าสู่ตำบลหนองสองห้อง และเป็นเส้นทางผ่านไปอำเภอบางแพ และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์
5. ถนนสายยกกระบัตร์ - หลักสี่ แยกจากถนนพระราม 2 ผ่านวัดยกกระบัตร์ ถึงวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร และมีทางแยกออกตำบลโรงเข้ และถนนสายบ้านแพ้ว - พระประโทน เป็นถนนดินลูกรัง ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร
6. ถนนสายธรรมโชติ - โรงเข้ แยกจากถนนพระราม 2 ถึงตำบลโรงเข้ เป็นถนนดินลูกรัง ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย



ภาพที่ 1 แสดงภาพคลองในเขตอำเภอบ้านแพ้ว



ภาพที่ 2 แสดงภาพ "เรือหางยาว" ยานพาหนะในการเดินทาง

แหล่งน้ำ

ในอำเภอบ้านแพ้วจัดเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำค่อนข้างสมบูรณ์ และเพียงพอต่อการทำการเกษตรตลอดปี ส่วนใหญ่ได้มาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ จากแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง โดยผ่านทางคลองดำเนินสะดวก ซึ่งเชื่อมระหว่างแม่น้ำทั้งสองสาย และมีคลองซอยต่าง ๆ ส่งน้ำเพื่อการเกษตรไปยังทุกพื้นที่ อีกทั้ง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่โครงการชลประทาน ซึ่งมีเขตพื้นที่รับผิดชอบดังนี้

1. โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาดำเนินสะดวก มีพื้นที่รับผิดชอบตำบลโรงเข้ ยกกระบัตร หลักสาม อำแพง และสวนส้ม
2. โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครชุม มีพื้นที่รับผิดชอบตำบลบ้านแพ้ว หนองบัว และหนองสองห้อง
3. โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครปฐม มีพื้นที่รับผิดชอบตำบล เกษตรพัฒนา คลองตัน เจ็ดริ้ว และหลักสอง

สภาพพื้นที่ทั่วไป จึงมีแม่น้ำลำคลอง เข้าถึงโดยทั่ว คลองที่สำคัญ ได้แก่ คลองดำเนินสะดวก คลองเจ็ดริ้ว คลองแพ้ว คลองหนองสองห้อง ฯลฯ และยังมีคลองเล็กน้อยอีกเป็นจำนวนมาก

ลักษณะดินและสมรรถนะดินเพื่อการเกษตร

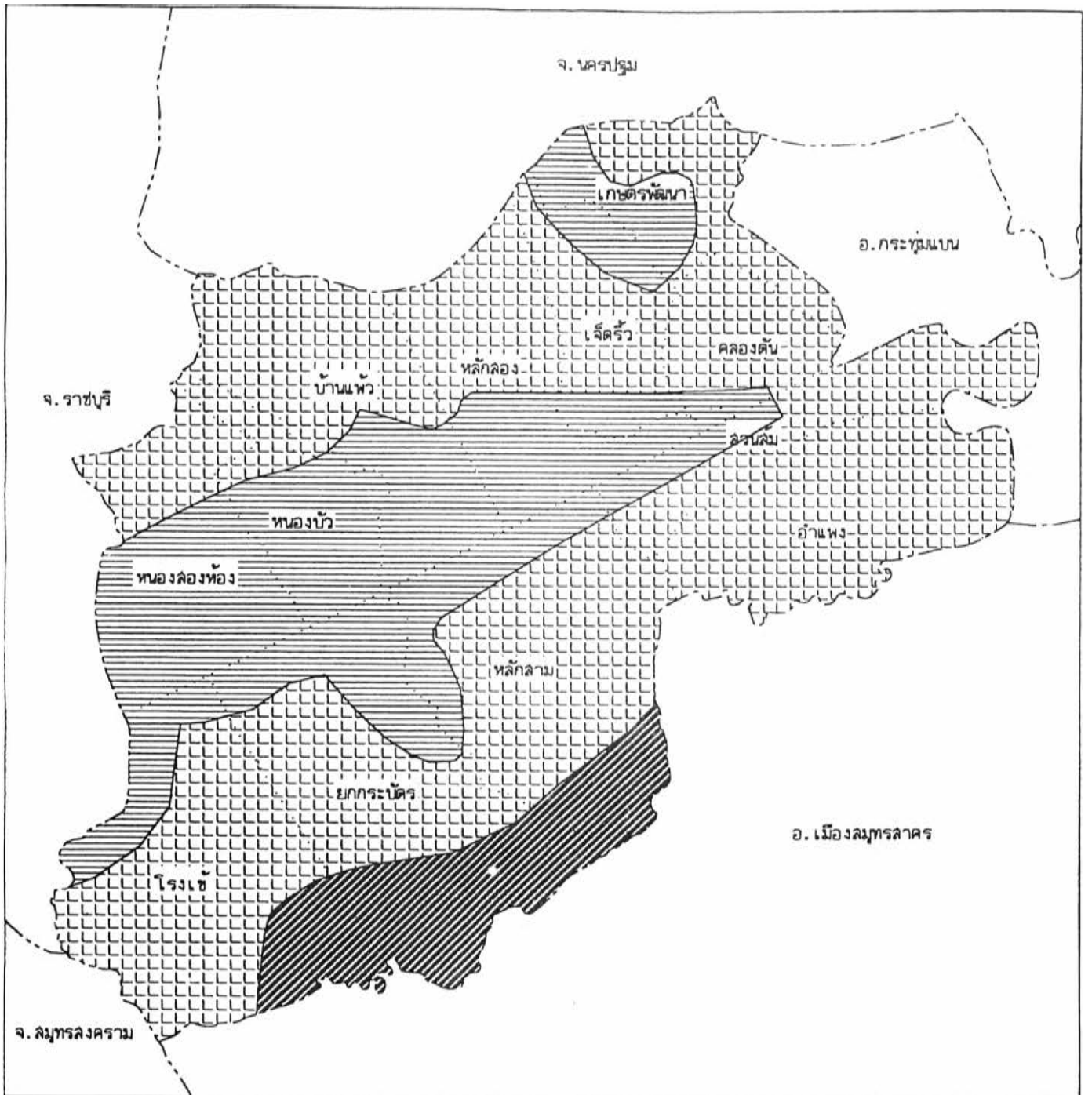
ลักษณะของดินในภาคกลางส่วนใหญ่จะเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้ว สามารถแบ่งดินได้ 3 กลุ่มดังนี้ คือ

กลุ่มดินนา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ร้อยละ 65 ของพื้นที่อำเภอ เป็นดินนาดี ซึ่งอยู่บริเวณทางตอนบน และตอนล่างของอำเภอ เช่น ตำบลคลองตัน , เจ็ดริ้ว , สวนส้ม , โรงเข้ และหลักสาม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว และมีดินร่วนปน เหมาะสำหรับปลูกข้าว , ยกห้องร่องปลูกผัก ไม้ผล

กลุ่มดินไร่ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่อำเภอ เป็นดินไรทั่วไป ซึ่งอยู่บริเวณทางตอนกลางของอำเภอ เช่น ตำบลหนองสองห้อง หนองบัว บ้านแพ้ว

กลุ่มดินเค็ม ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่อำเภอ ซึ่งอยู่บริเวณตอนล่างสุดของอำเภอ เหมาะสำหรับทำนาเกลือ เลี้ยงกุ้ง ทำสวนมะพร้าว เช่น ตำบลยกกระบัตร

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของอำเภอบ้านแพ้วพบว่าสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม แหล่งน้ำ สภาพดิน มีความอุดมสมบูรณ์ มีคลองชลประทาน เข้าถึงทุกพื้นที่ พื้นที่ที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก ในการขนส่งสินค้าและปัจจัยการผลิต รวมถึงมี



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดลุมพุกลาคร

แผนที่ที่ 8 : แสดงลุ่มรณะดินในอำเภอบ้านแพ้ว

สัญลักษณ์

- | | | | |
|-------|------------|---|---------|
| ----- | เขตจังหวัด |  | ดินนา |
| ----- | เขตอำเภอ |  | ดินเค็ม |
| | เขตตำบล |  | ดินไร่ |



มาตราส่วน

0 1 2 3 Km.

ถนนติดต่อระหว่างตำบล และมีถนนสายหลักที่ตัดผ่านระหว่างจังหวัดสมุทรสาครและนครปฐม ปัจจุบันเหล่านี้ ทำให้อำเภอบ้านแพ้วเป็นพื้นที่ ที่มีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตร

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

จากการสำรวจภาคสนามและการแปลภาพถ่ายทางอากาศปี 2539 พบว่าประชากรส่วนใหญ่ จะอยู่อาศัยและสร้างบ้านเรือนบริเวณริมคลองต่าง ๆ ทั้งคลองขุดชลประทาน และคลองดำเนินสะดวก ซึ่งคลองในเขตอำเภอบ้านแพ้ว มีทั่วทุกพื้นที่ ทำให้ประชากรเข้าถึงทุกพื้นที่ ทั้งในสวนและเดินทางระหว่างตำบล อำเภอ หรือจังหวัด คลองต่าง ๆ เปรียบเสมือนเส้นเลือดหลักที่นำประชากรเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ดังนั้น ประชากรจึงนิยมสร้างบ้านเรือนติดกับริมคลอง เพื่อสะดวกในการเดินทางและนำน้ำมาใช้ในพื้นที่ของตนได้ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนเส้นต่าง ๆ จึงมีการสร้างบ้านเรือนเกาะกลุ่มในบริเวณแหล่งชุมชนบนถนนสายหลักของอำเภอ เช่น บริเวณสองข้างทางของถนนสายบ้านบ่อ - บ้านแพ้ว - พระประโทน ตลอดจนในบริเวณพื้นที่สถานที่ราชการ วัด โรงเรียน ตลาด ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนประชานิยมอาศัยในบริเวณนี้เช่นกัน

3.4 เกษตรกรรมและการใช้ที่ดิน

3.4.1 การใช้ที่ดินของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

การใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล การขยายตัวของเมืองบริเวณชานเมืองรอบนครรอยต่อกับกรุงเทพมหานคร ได้เริ่มจากเขตศูนย์กลางเดิมที่เรียกว่า พระนคร และธนบุรีในสมัยก่อนนั่นเอง จากบริเวณนี้อุตสาหกรรมค่อย ๆ แพร่ขยายออกไปสู่ปริมณฑลรอบนอกอันเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับกรุงเทพมหานคร จึงเป็นความได้เปรียบอย่างหนึ่งในทัศนะที่ว่า บริเวณนี้เป็นแหล่งดั้งเดิมและเก่าแก่ของอุตสาหกรรมในประเทศ

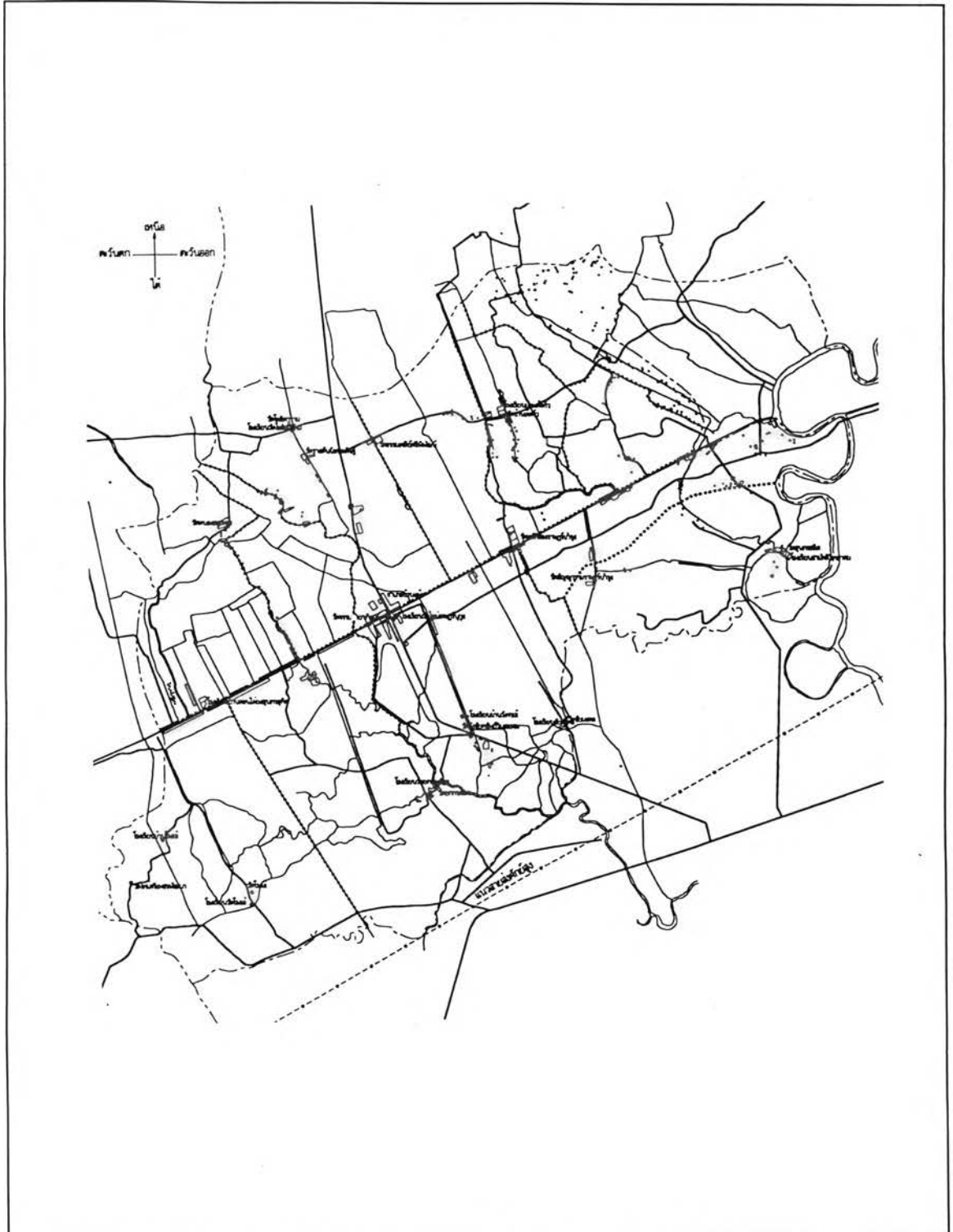
โครงข่ายเส้นทางคมนาคมถนนสายต่าง ๆ ภายในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และเชื่อมโยงไปสู่ภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินเป็นหลัก ได้แก่ ด้านทิศเหนือ สู่จังหวัดทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ถนนพหลโยธิน ด้านทิศตะวันออก สู่จังหวัดทางภาคตะวันออก คือ ถนนสุขุมวิท และด้านทิศตะวันตกสู่ภาคตะวันตกและภาคใต้ คือ ถนนเพชรเกษม

การขยายตัวของกรุงเทพมหานครบริเวณชานเมืองตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ต่อเนื่องในเขตจังหวัดปริมณฑลและกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง แต่จากภาพการขยายตัวของกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ปลูกสร้างของเมืองขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 96 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2501 เป็น 184 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2514 และเพิ่มขึ้นเป็น

ตารางที่ 3.5 แสดงการใช้ที่ดินจังหวัดปริมณฑล รายจังหวัด ปี พ.ศ.2532

จังหวัด	เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		ที่อยู่อาศัย		อื่น ๆ		รวมพื้นที่ จังหวัด (ไร่)
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	
สมุทรสาคร	403,898	13.89	14,083	15.98	71,788	11.08	42,246	25.72	532,015
นครปฐม	1,049,501	36.10	7,403	8.40	247,688	38.23	39,601	24.11	1,344,193
สมุทรปราการ	433,049	14.90	46,940	53.27	93,482	14.43	17,071	10.39	556,400
ปทุมธานี	747,730	25.72	16,266	18.46	144,825	22.36	41,716	25.40	950,537
นนทบุรี	273,151	9.40	3,426	3.89	90,046	13.90	23,614	14.38	390,237
รวม	2,907,329	100.00	88,118	100.00	647,829	100.00	164,248	100.00	3,773,382




ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตร ในพื้นที่บริเวณชลประทานทุ่งมะม่วงวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

แผนที่ที่ 9 : แสดงพื้นที่อยู่อาศัย อำเภอบ้านแพ้ว

สัญลักษณ์

- | | | | | | |
|-----------|------------|-----------|---------|---|----------------------|
| ----- | เขตจังหวัด | ———— | ถนน |  | เทศบาลตำบลหลักห้า |
| - - - - - | เขตอำเภอ | ~~~~~ | แม่น้ำ |  | เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา |
| | เขตตำบล | + + + + + | ทางรถไฟ |  | เทศบาลตำบลบ้านแพ้ว |



มาตราส่วน

0 0.5 1 2 3 กิโลเมตร

344 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2523 จนถึงปี พ.ศ.2527 เท่ากับ 855 ตารางกิโลเมตร (สำนักผังเมือง ; 2527) ดังนั้นพื้นที่ปลูกสร้างเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในช่วงปี พ.ศ.2501 - 2514 และขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าเท่าตัวในช่วงเวลาเพียง 4 ปี จากปี พ.ศ.2523 - 2527

การใช้ที่ดินหลักของจังหวัดปริมณฑล ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 3.6 ล้านไร่ โดยข้อมูลจากกรมพัฒนาที่ดินได้สำรวจการใช้ที่ดินในปี 2532 นำมาพิจารณาการใช้ที่ดินในกิจกรรมหลัก 3 ประเภท ได้แก่ พื้นที่การใช้ที่ดินเกษตรกรรม พื้นที่การใช้ที่ดินอุตสาหกรรม และพื้นที่การใช้ที่ดินที่อยู่อาศัย ในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร การใช้ที่ดินของจังหวัดปริมณฑลโดยรวม พบว่ายังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่คือ มีจำนวนประมาณ 2.9 ล้านไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 75.11 ของการใช้ที่ดินหลักในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด ขณะที่การใช้ที่ดินที่อยู่อาศัยมีประมาณ 6 แสนไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 16.75 ของการใช้ที่ดินหลักในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด และการใช้ที่ดินอุตสาหกรรม มีอยู่ประมาณ 9 หมื่นไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.28 ของการใช้ที่ดินหลักในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด ภาพโดยรวมการใช้ที่ดินของจังหวัดปริมณฑลพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี คิดเป็นร้อยละ 78.41 จังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 77.44 จังหวัดสมุทรสาคร คิดเป็นร้อยละ 74.08 จังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 70.23 และจังหวัดสมุทรปราการ คิดเป็นร้อยละ 69.01 ของการใช้ที่ดินหลักในแต่ละจังหวัด ในขณะที่การใช้ที่ดิน เพื่ออุตสาหกรรมปรากฏอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการในสัดส่วนการใช้ที่ดินหลักอย่างชัดเจน คือ คิดเป็นร้อยละ 7.48 ของการใช้ที่ดินหลักของจังหวัด ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากกว่าสัดส่วนเฉลี่ยการใช้ที่ดิน เพื่ออุตสาหกรรมของจังหวัดปริมณฑลโดยรวม (ร้อยละ 2.28) ละ 74.08 จังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 70.23 และจังหวัดสมุทรปราการ คิดเป็นร้อยละ 69.01 ของการใช้ที่ดินหลักในแต่ละจังหวัด ในขณะที่การใช้ที่ดิน เพื่ออุตสาหกรรมปรากฏอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการในสัดส่วนการใช้ที่ดินหลักอย่างชัดเจน คือ คิดเป็นร้อยละ 7.48 ของการใช้ที่ดินหลักของจังหวัด ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากกว่าสัดส่วนเฉลี่ยการใช้ที่ดิน เพื่ออุตสาหกรรมของจังหวัดปริมณฑลโดยรวม (ร้อยละ 2.28) แต่จังหวัดอื่น ๆ มีสัดส่วนที่น้อยกว่ามาก ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร คิดเป็นร้อยละ 2.58 จังหวัดปทุมธานี คิดเป็นร้อยละ 1.71 จังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 0.88 และจังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 0.55 ของการใช้ที่ดินหลักในแต่ละจังหวัด สำหรับการการใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดนครปฐม มีลักษณะที่ชัดเจนกว่าจังหวัดปริมณฑลอื่น ๆ คือ คิดเป็นร้อยละ 23.24 และร้อยละ 18.23 ของการใช้ที่ดินหลักในแต่ละจังหวัด ตามลำดับ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสัดส่วนเฉลี่ยการใช้ที่ดิน เพื่อที่อยู่อาศัยของจังหวัดปริมณฑลโดยรวม (ร้อยละ 16.75)

1. การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พื้นที่เกษตรกรรมอยู่ในเขตจังหวัดนครปฐมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.10 ของการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด รองลงมา

ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 25.72 , 14.90 , 13.89 และ 9.40 ของการใช้ที่ดินเกษตรกรรมในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด ตามลำดับ พื้นที่เกษตรกรรมที่ยังคงปรากฏอยู่ในบริเวณต่อไปนี้

- อำเภอคลองหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอธัญบุรี และอำเภอเมืองจังหวัดปทุมธานี
- อำเภอไทรน้อย อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางกรวย และอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
- ดอนใต้และตะวันออกเฉียงเหนือ ของจังหวัดสมุทรปราการ
- อำเภอบ้านแพ้ว อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
- อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน อำเภอดอนตูม อำเภอเมือง และอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 การเปลี่ยนแปลงมาในรูปของการจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของธุรกิจพัฒนาที่ดิน ภาคเอกชนที่เรียกว่าสวนเกษตร พื้นที่ปลูกข้าวจำนวนมากถูกแบ่งแปลง ออกเป็นแปลงย่อย เพื่อทำสวนผลไม้ ซึ่งจัดสรรจะทำการคัดเลือกพันธุ์ผลไม้ทำการปลูกและดูแลพืชผลให้ การจัดสรรที่ดินก็จะดำเนินการสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็น อาทิ เช่น ถนน ไฟฟ้า สวนสาธารณะ คลับเฮ้าส์ บ้านพักอาศัย และการบริการดูแลรักษา บริเวณที่มีการจัดสรรที่ดินสวนเกษตร คือ

- อำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอหลุมแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น

2. การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม พื้นที่อุตสาหกรรมอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.27 ของการใช้ที่ดินอุตสาหกรรมในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด สำหรับจังหวัดปริมณฑลอื่น ๆ ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี คิดเป็นร้อยละ 18.46 จังหวัดสมุทรสาคร คิดเป็นร้อยละ 15.98 จังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 8.40 และจังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 3.89 ของการใช้ที่ดินอุตสาหกรรมในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด บริเวณแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมสำคัญ ๆ ในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานครและบริเวณต่อเนื่องในเขตจังหวัดปริมณฑล ได้แก่

- บริเวณตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร คือ ย่านรังสิต จังหวัดปทุมธานี พื้นที่ต่อเนื่องทางตอนบนของกรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่ถนนแจ้งวัฒนะ เชื่อมโยงด้วยถนนวิภาวดี-รังสิต ไปยังย่านรังสิต ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนมาก
- บริเวณตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร จากย่านโรงงานอุตสาหกรรมดั้งเดิม ในเขตพระโขนง เขตคลองเตย ไปจนถึงอำเภอพระประแดง และอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัด

สมุทรปราการ นอกจากนี้ยังมีนิคมอุตสาหกรรมบางพลี ในเขตจังหวัดสมุทรปราการที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง พื้นที่บริเวณนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมสายหลักคือ ถนนสุขุมวิท ถนนบางนา-ตราด ถนนศรีนครินทร์ และถนนเทพารักษ์

- บริเวณทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ในเขตมีนบุรี เขตลาดกระบัง ไปตามแนวถนนสุขุมวิท ต่อเนื่องไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นจังหวัดเป้าหมายในพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ของประเทศ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีนิคมอุตสาหกรรมสำคัญ 2 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง และนิคมอุตสาหกรรมบางชัน

- บริเวณทิศตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ย่านอุตสาหกรรมดั้งเดิมอยู่ในเขตภาษีเจริญ เขตราชบุรีบูรณะ พื้นที่อุตสาหกรรมขยายตัวกระจายไปสู่จังหวัดสมุทรสาครตามเส้นทางสายธนบุรี-ปากท่อ ในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร และถนนเพชรเกษม ในเขตอำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ปัจจุบันมีการพัฒนาที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม ซึ่งมีการพิจารณาถึงทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากจะต้องพิจารณาตลาดและอุปทานของแรงงานแล้ว ที่สำคัญในเรื่องของสาธารณูปการก็มีส่วนสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคม น้ำประปา ไฟฟ้า โทรคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอุตสาหกรรมที่สำคัญ 3 รูปแบบ ได้แก่

ก. บ้านกึ่งโรงงาน เป็นรูปแบบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการประกอบอุตสาหกรรมขนาดย่อม

ข. นิคมอุตสาหกรรม เป็นการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมทั้งของภาครัฐและเอกชน เพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ และโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนมาก

ค. คอนโดมิเนียมเพื่ออุตสาหกรรม เป็นรูปแบบใหม่ของการพัฒนาโครงการพัฒนาที่ดิน เพื่อประกอบการอุตสาหกรรมที่เริ่มมีในประเทศไทย ซึ่งเน้นถึงการพัฒนาเพื่อรองรับอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่พึ่งพาตลาด และวัตถุดิบภายในเมือง

3. การใช้ที่ดินที่อยู่อาศัย จังหวัดนครปฐมมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.21 ของการใช้ที่ดินที่อยู่อาศัยในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด สำหรับจังหวัดปริมณฑลอื่น ๆ ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี คิดเป็นร้อยละ 22.34 จังหวัดสมุทรปราการ คิดเป็นร้อยละ 14.42 จังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 13.95 และจังหวัดสมุทรสาคร คิดเป็นร้อยละ 11.08 ของการใช้ที่ดินที่อยู่อาศัยในจังหวัดปริมณฑลทั้งหมด

การขยายตัวของพื้นที่ที่อยู่อาศัยจากกรุงเทพมหานคร ออกไปบริเวณชานเมืองในบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก และมีแหล่งงานประเภทโรงงานอุตสาหกรรม มีโครงการบ้านจัดสรร

เกิดขึ้นตามแหล่งชุมชนย่านโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้ที่ดินที่มีการขยายตัวการจัดสรรที่ดินที่อยู่อาศัย คือ

- ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร ในเขตมีนบุรี
- ด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร ตามแนวถนนแจ้งวัฒนะและย่านรังสิต จังหวัดปทุมธานี
- ด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ตามแนวถนนเพชรเกษม จากเขตภาษีเจริญเรื่อยไปถึงย่านอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร และย่านอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม
- ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงเทพมหานคร ตามถนนสุขุมวิท ถนนเทวรักษ์ และถนนบางนา-ตราด ในบริเวณอำเภอเมือง อำเภอพระประแดง และอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การพัฒนาที่ดินบริเวณชานเมือง เป็นการพัฒนาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย เป็นลักษณะทาวเฮ้าส์ แฟลต หรืออาคารชุดคอนโดมิเนียม ในทำเลที่อยู่ใกล้กับแหล่งที่ตั้งโรงงาน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกษตรกรรม

จากลักษณะการใช้ที่ดินหลักทั้ง 3 ประเภท ในจังหวัดปริมณฑล จะพบว่า การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยมีการขยายตัว โดยสามารถพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในจังหวัดปริมณฑลได้ดังตาราง 3.6

ตารางที่ 3.6 แสดงเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร รายจังหวัดปริมณฑล ปี พ.ศ.2521 และ 2536

จังหวัด	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	2521		2536		อัตราการเปลี่ยนแปลง (%)
		เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร (ไร่)	ร้อยละ	เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร (ไร่)	ร้อยละ	
สมุทรสาคร	532,015	202,754	38.11	153,648	28.86	-1.81
นครปฐม	1,344,193	812,181	60.42	372,996	50.06	-1.14
สมุทรปราการ	556,400	203,560	36.58	136,275	24.50	-2.2
ปทุมธานี	950,537	750,931	79.00	554,135	58.30	-2.75
นนทบุรี	390,237	265,852	68.12	193,293	49.53	-1.51

ที่มา : รายงานสำมะโนการเกษตร ปี 2521 และ 2536 ภาคกลาง

จากข้อมูลสำมะโนการเกษตร ปี 2521 และ 2536 พบว่า จังหวัดในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ ทั้ง 5 จังหวัด มีจำนวนเนื้อที่ถือครองเกษตรลดลงในอัตราที่ใกล้เคียงกัน โดยจังหวัดที่มีจำนวนเนื้อที่ถือครองเกษตรลดลงในอัตราที่ใกล้เคียงกัน โดยจังหวัดที่เนื้อที่ถือครองการเกษตรลดลงด้วยอัตรามากที่สุด คือ จังหวัดสมุทรปราการ ร้อยละ -2.20 ต่อปี รองลงมาคือ จังหวัดนนทบุรี ร้อยละ -1.82 ต่อปี และจังหวัดปทุมธานี ร้อยละ -1.75 ต่อปี ตามลำดับ ในขณะที่จังหวัดสมุทรสาครมีอัตราการลดลงเพียง -1.61 ต่อปี ทั้งที่เป็นที่ตั้งของโรงงานและนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่ง ทั้งในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบน ตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 ถนนเอกชัย และถนนพระราม 2

จากการลดลงของเนื้อที่ถือครองเกษตรในอัตราที่ต่ำของจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในเขตปริมณฑล อาจวิเคราะห์ได้ว่าเส้นทางคมนาคมมีอิทธิพลต่ออัตราการลดลงที่แตกต่างนี้ โดยสมุทรปราการมีถนนสุขุมวิท (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3) และถนนบางนา-ตราด (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 34) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมโยงกรุงเทพมหานครมหานครกับภาคตะวันออก ปทุมธานีมีถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมโยงกรุงเทพมหานครกับภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่จังหวัดปริมณฑลฝั่งตะวันตก นครปฐม และสมุทรสาคร มีถนนเพชรเกษม และธนบุรีปากท่อ ตัดผ่าน ซึ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมโยงกรุงเทพมหานครกับภาคใต้ โดยยังมีความสำคัญน้อยกว่าเส้นทางอื่นที่เชื่อมโยงสู่พื้นที่ Easter Sea Board และพื้นที่ภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น การมีโครงการขยายเส้นทางคมนาคม เลือกเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมและหมู่บ้านจัดสรร

ในขณะที่จังหวัดสมุทรสาครและนครปฐม อยู่ในเขตปริมณฑลฝั่งตะวันตกที่มีโครงการขยายเส้นทางคมนาคมน้อย อีกทั้งในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก มีการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยต่ำ ดังนั้น จึงควรศึกษา การใช้ที่ดินระดับจังหวัดของสมุทรสาคร โดยแยกรายอำเภอเพื่อพิจารณาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้อัตราการลดลงของเนื้อที่ถือครองเกษตรต่ำกว่าจังหวัดอื่น ในเขตปริมณฑล

3.4.2 การใช้ที่ดิน จังหวัดสมุทรสาคร

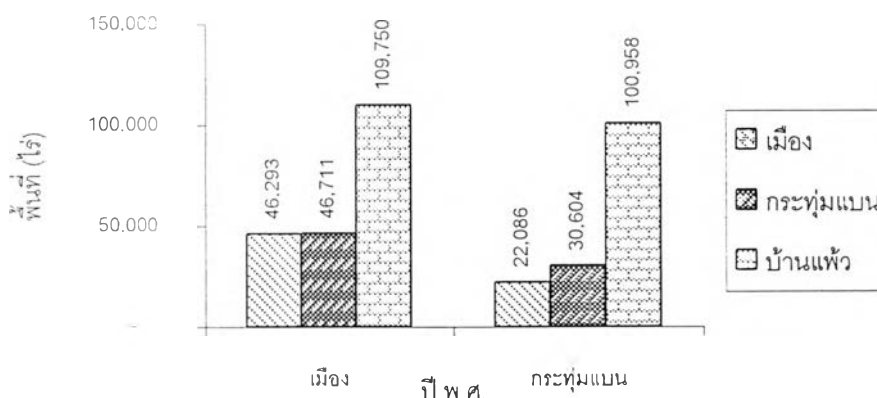
จากการที่กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วส่งผลให้พื้นที่เมือง (Built - up Area) ขยายตัวเข้าไปในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครมากขึ้น มีผลให้การใช้ประโยชน์ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีจำนวนลดลง ซึ่งพิจารณาจากรายงานสำมะโนการเกษตร ปี 2521 และ 2536 แสดงเนื้อที่ถือครองการเกษตร ดังตาราง 3.7

ตารางที่ 3.7 แสดงเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรรายอำเภอ ปี พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2536

อำเภอ	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	2521		2536		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี
		เนื้อที่ถือครอง การเกษตร (ไร่)	ร้อยละ	เนื้อที่ถือครอง การเกษตร (ไร่)	ร้อยละ	
เมือง	288,885	46,293	16.02	22,086	7.64	-3.49
กระทุ่มแบน	82,500	46,711	56.62	30,604	37.09	-2.30
บ้านแพ้ว	149,437	109,750	73.44	100,958	67.56	-0.53
รวม	532,015	202,754	38.11	153,648	28.88	-1.61

ที่มา : รายงานสำมะโนการเกษตร ปี พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2536 จังหวัดสมุทรสาคร

แผนภูมิที่ 3.3 แสดงสัดส่วนเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ปี พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2536 รายอำเภอ



จากตารางจะเห็นว่าสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตอำเภอบ้านแพ้ว มีสัดส่วนที่สูงกว่าอำเภอเมือง และอำเภอกระทุ่มแบนมาก โดยในปี 2536 คิดเป็นร้อยละ 67.56 จากพื้นที่ทั้งอำเภอ อีกทั้งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีอยู่ในระดับต่ำ ทั้ง 3 อำเภอ แนวโน้มของจำนวนพื้นที่การเกษตรลดลง อำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบน มีอัตราการลดลงของเนื้อที่ถือครองการเกษตรสูงถึง -3.49 และ -2.30 ต่อปีเนื้อที่ถือครองการเกษตรของทั้ง 3 อำเภอ ที่กล่าวข้างต้น เป็นตัวเลขจากการสำมะโนการเกษตร แต่จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาครพบว่า มีจำนวนพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่า จำนวนเนื้อที่ถือครองการเกษตรในรายงานสำมะโนการเกษตร โดยพบว่าในปีการเพาะปลูก 2538 / 39 มีพื้นที่เกษตรกรรมทั้งสิ้นประมาณ 267,981 ไร่ และการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกพืชไม่ผล 80,844 ไร่ หรือ ประมาณร้อยละ 30.17 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาเป็นพื้นที่ทำบ่อปลา 47,948 ไร่

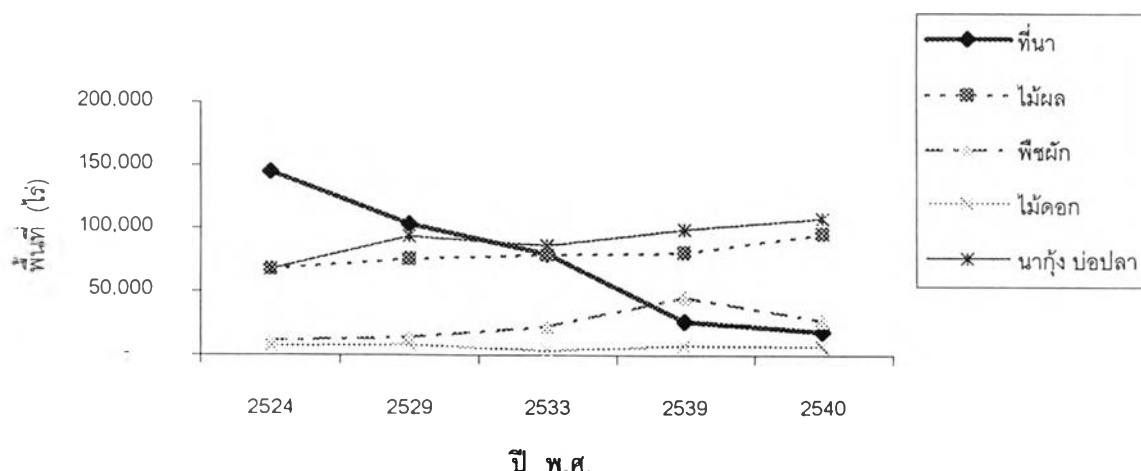
หรือประมาณร้อยละ 17.89 และมีพื้นที่ทำนาเพียง 15,828 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 5.9 เท่านั้น เมื่อเราพิจารณาถึงพื้นที่ถือครองการเกษตรในปี 2538 / 39 และในอดีตจะพบว่า มีแนวโน้มลดลง ดังตารางที่ 3.8

ตารางที่ 3.8 แสดงการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตร จังหวัดสมุทรสาคร ปี พ.ศ. 2524 - 2540

การใช้ที่ดิน	จำนวนเนื้อที่ (ไร่)				
	2524	2529	2533	2539	2540
พื้นที่ที่นา	144,684	103,122	79,821	25,828	17,620
พื้นที่ไม้ผล	67,254	75,412	79,081	80,844	95,287
พื้นที่พืชผัก	10,741	13,607	21,929	45,539	26,634
พื้นที่ไม้ดอก	6,572	7,413	3,166	7,343	6,350
พื้นที่ทำนาทุ่ง	}	}	}	}	}
พื้นที่ทำบ่อปลา					
พื้นที่ทำนาเกลือ					
พื้นที่อื่น ๆ	27,235	15,746	12,306	19,649	21,180
รวมพื้นที่ถือครองทางการเกษตร	323,711	308,592	282,774	277,981	274,748

ที่มา : ข้อมูลการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร

แผนภูมิที่ 3.4 แสดงการเปรียบเทียบการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตร จังหวัดสมุทรสาคร



จากตารางจะพบว่าพื้นที่ทำการเกษตรลดลง อีกทั้ง การทำนาก็มีแนวโน้มลดลงอย่างมากเช่นกัน ทั้งนี้เพราะในช่วงปี พ.ศ.2529 - 2533 ประเทศไทยได้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จังหวัดนครปฐม , ปทุมธานี และสมุทรสาคร เป็นจังหวัดในเขตปริมณฑลที่ต้องรองรับ

อิทธิพลการขยายตัวของเมืองของกรุงเทพมหานคร ทั้งในด้านที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัย เขตพื้นที่จังหวัดเหล่านี้ ซึ่งมีพื้นที่ติดกับกรุงเทพมหานคร จึงได้รับผลกระทบนี้อย่างมาก ซึ่งส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมของแต่ละจังหวัด

ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ได้รับผลกระทบจากการเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมอย่างมาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกะหุ่มแบน ซึ่งมีพื้นที่และเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มากกว่าอำเภอบ้านแพ้ว ดังนั้น ผลกระทบเหล่านี้ จึงส่งผลให้พื้นที่ถือครองการเกษตรของทั้งจังหวัดลดลงมากในเวลาอันรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรแต่ละชนิดก็มีแนวโน้มที่ต่างกัน เช่น พื้นที่ทำนา มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ พื้นที่ประมง มีแนวโน้มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเกษตรกรเปลี่ยนผลผลิตจากนาข้าว เป็นไม้ผลที่สร้างรายได้ให้มากกว่า และสภาพพื้นที่มีศักยภาพ ในการปลูกไม้ผลได้ดี มีคุณภาพ ในส่วนพื้นที่ทำบ่อปลา เลี้ยงสัตว์น้ำ มีพื้นที่สูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการลดพื้นที่เพาะปลูกข้าว และขยายพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามนโยบายของรัฐบาล อีกทั้งมีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงกันอย่างกว้างขวาง และส่งผลผลิตไปโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูป ห้างเย็น เพื่อส่งออก รวมทั้งผู้ส่งออกได้พยายามปรับปรุงคุณภาพให้ได้มาตรฐาน และกรวยอมรับของตลาดต่างประเทศ จึงทำให้ตลาดมีความต้องการมากขึ้น เกษตรกรจึงนิยมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่งขายแก่โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูป และห้างเย็นในพื้นที่

3.4.3 การใช้ที่ดินของอำเภอบ้านแพ้ว

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีจำนวน 124,355 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.22 ในปี 2535 และมีแนวโน้มลดลงในปีต่อมา จนกระทั่ง ปี 2540 พื้นที่การเกษตรเหลือเพียง 118,264 ไร่ ดังตาราง

ตารางที่ 3.9 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน อำเภอบ้านแพ้ว ปี พ.ศ.2535 - 2540

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	2535 / 2536		2537 / 2538		2540 / 2541		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	
พื้นที่การเกษตร	124,355	83.22	124,013	82.98	118,264	79.14	-0.98
พื้นที่อยู่อาศัยและอื่น	25,082	16.78	25,424	17.02	31,173	20.86	4.85
รวมพื้นที่ทั้งอำเภอ	149,437	100	149,437	100	149,437	100	3.87

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านแพ้ว

จากตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะพบว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย มีเพียงร้อยละ 20.86 ในปี 2540 41 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนในการใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย

มีแนวโน้มที่สูงขึ้นโดย เพิ่มจากร้อยละ 16 ในปี 2535 / 36 เป็นร้อยละ 17 ในปี 2537 / 38 และร้อยละ 20.86 ปีใน 2540 / 41 ในขณะที่เดียวกัน พื้นที่ในการทำการเกษตรมีแนวโน้มลดลง โดยเฉลี่ย สัดส่วนพื้นที่การเกษตรลดลงปีละร้อยละ 0.98 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ในการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอบ้านแพ้ว

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ทั้ง 3 อำเภอในจังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบ้านแพ้ว เป็นอำเภอที่ยังคงมีสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่ทั้งอำเภอสูงที่สุด ถึงร้อยละ 79.14 ในปี 2540 / 41 ในขณะที่ อำเภอเมือง อำเภอกระทุ่มแบน มีสัดส่วนพื้นที่ทำการเกษตร 49.21 และ 53.20 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพมีความเหมาะสมอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งได้รับอิทธิพลการขยายตัวของกรุงเทพมหานครน้อยกว่า

3.4.4 การใช้ที่ดิน แยกรายตำบล อำเภอบ้านแพ้ว

การใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละตำบล ของอำเภอบ้านแพ้วส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่การเกษตร ซึ่งบางส่วนจะครอบคลุมพื้นที่บ้านของเกษตรกร แต่ละครัวเรือนด้วย จากพื้นที่ทั้ง 12 ตำบล มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินจะมีสัดส่วนมากน้อยต่างกัน ดังตาราง 3.10

จากตาราง เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของพื้นที่เกษตร ต่อพื้นที่ทั้งหมดของแต่ละตำบล พบว่า ตำบลที่มีสัดส่วนพื้นที่เกษตรต่ำที่สุด คือ ตำบลบ้านแพ้ว มีพื้นที่เกษตรเพียงร้อยละ 62 เท่านั้น ในขณะที่ทั้งอำเภอมีพื้นที่เกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 79.14 ทั้งนี้ ตำบลบ้านแพ้วอยู่ในเขตเทศบาล และมีถนนสายหลัก คือ ทางหลวงจังหวัด 3097 ตัดผ่าน เป็นบริเวณที่มีการใช้พื้นที่ในการพาณิชย์กรรม และสถานที่ราชการ และตำบลที่มีสัดส่วนพื้นที่เกษตรสูงที่สุด คือ ตำบลโรงเข้ โดยมีพื้นที่เกษตรถึงร้อยละ 95 จากพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอ

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรต่อปี โดยวิเคราะห์ตาราง 3.13 และแผนที่ตั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในแต่ละตำบล พบว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันในแต่ละตำบล โดยสามารถแบ่งพื้นที่ได้ดังแผนที่

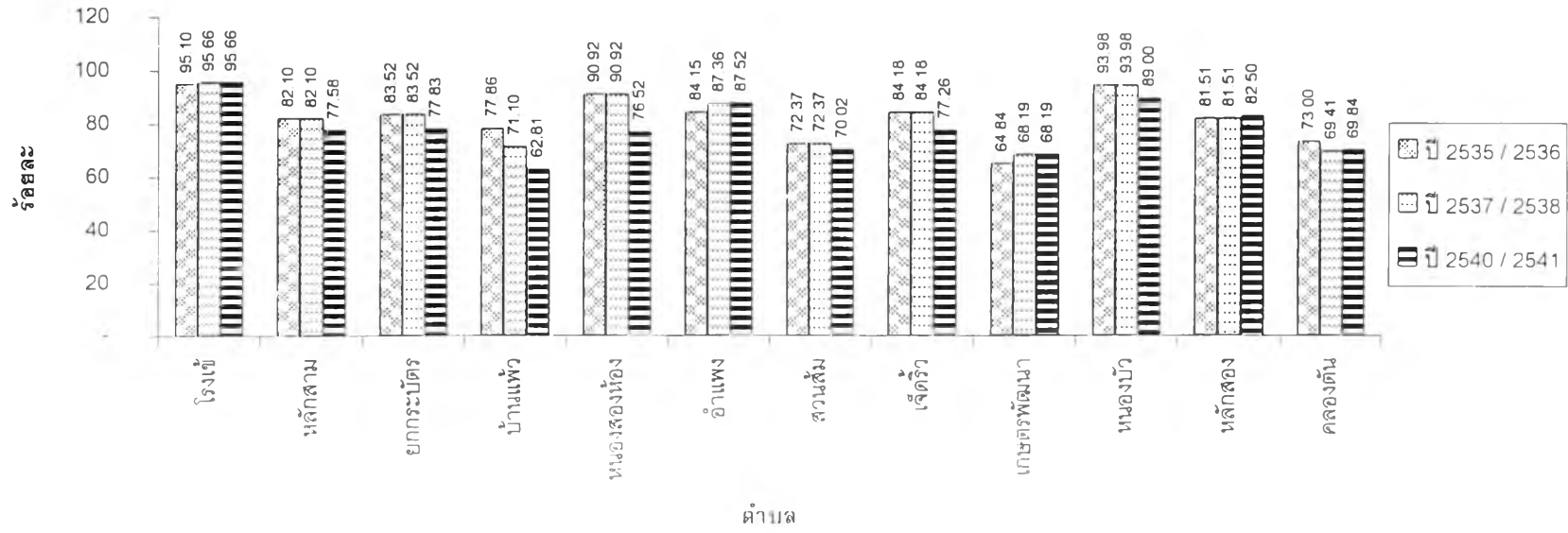
1. เขตตำบลในพื้นที่ตอนบนของอำเภอ ได้แก่ ตำบลเกษตรพัฒนา คลองตัน อำเภอแวงสวนส้ม เจ็ดริ้ว หาดกสอง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรลดลงปานกลาง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มไปในทิศทางบวก ทั้งที่มีพื้นที่ติดกับอำเภอกระทุ่มแบน แหล่งโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เพราะมีแม่น้ำท่าจีนกั้นไว้ระหว่างอำเภอ รวมถึงตำบลอื่น ๆ มีสภาพดินเป็นดินนา ที่มีความเหมาะสมในการทำการเกษตรกรรม โดยพิจารณาจากแผนที่แสดงสมรรถนะดิน จะเห็นว่าพื้นที่ทั้ง 6 ตำบล มีสภาพพื้นที่เป็นดินนาถึงร้อยละ 80 สถานะนี้จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรยังคงทำพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป เพราะสภาพ

ตารางที่ 3.10 แสดงข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน รายตำบล อำเภอบ้านแพ้ว

ตำบล	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	ปี 2535 / 2536				ปี 2537 / 2538				ปี 2540 / 2541				อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี		อัตราการ เปลี่ยนแปลง ต่อปี (%)
		พื้นที่เกษตร	ร้อยละ	ที่อยู่	อื่น ๆ	พื้นที่เกษตร	ร้อยละ	ที่อยู่	อื่น ๆ	พื้นที่เกษตร	ร้อยละ	ที่อยู่	อื่น ๆ	พ.ศ.2535 - 2537	พ.ศ.2537 - 2540	
โรงเข้	22,867	21,747	95.10	840	280	21,875	95.66	840	152	21,875	95.66	840	152	0.29	0.00	0.12
หลักสาม	20,877	17,139	82.10	2,293	1,445	17,139	82.10	2,293	1,445	16,196	77.58	2,582	2,099	0.00	-1.83	-1.1
ยกกระบัตร	12,825	10,711	83.52	1,238	876	10,711	83.52	1,238	876	9,982	77.83	1,967	876	0.00	-2.27	-1.36
บ้านแพ้ว	12,507	9,738	77.86	1,177	1,592	8,893	71.10	2,022	1,592	7,856	62.81	2,540	2,111	-4.34	-3.89	-3.87
หนองสองห้อง	11,790	10,719	90.92	750	321	10,719	90.92	750	321	9,022	76.52	1,244	1,524	0.00	-5.28	-3.17
อำแพง	11,404	9,597	84.15	850	957	9,963	87.36	850	591	9,981	87.52	872	551	1.91	0.06	0.8
สวนส้ม	11,131	8,056	72.37	743	2,332	8,056	72.37	743	2,332	7,794	70.02	943	2,397	0.00	-1.08	-0.65
เจ็ดริ้ว	9,606	8,086	84.18	790	730	8,086	84.18	790	730	7,422	77.26	1,022	1,162	0.00	-2.74	-1.64
เกษตรพัฒนา	9,452	6,129	64.84	1,514	1,809	6,445	68.19	1,198	1,809	6,445	68.19	1,198	1,809	2.58	0.00	1.03
หนองบัว	9,401	8,835	93.98	350	216	8,835	93.98	350	216	8,367	89.00	368	666	0.00	-1.77	-1.06
หลักสอง	9,014	7,347	81.51	1,164	503	7,347	81.51	1,164	503	7,437	82.50	1,164	503	0.00	0.00	0.00
คลองตัน	8,563	6,251	73.00	840	1,472	5,944	69.41	990	1,629	5,980	69.84	1,129	1,454	-2.46	0.2	-0.87
รวม	149,437	124,355	83.22	12,549	12,533	124,013	82.99	13,228	12,196	118,357	79.14	15,869	15,304	-0.14	-1.54	-0.98

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านแพ้ว

แผนภูมิที่ 3.5 แสดงการเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน รายตำบล อำเภอบ้านแพ้ว



พื้นที่เหมาะสมและไม่มีปัญหาคุณภาพดิน ในพื้นที่แต่ละตำบลมีสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงมีสภาพที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชแต่ละชนิดแตกต่างกัน

2. เขตตำบลในพื้นที่ตอนล่างของอำเภอ ได้แก่ ตำบลบ้านแพ้ว หลักสาม หนองบัว ยกกระบัตร หนองสองห้อง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรลดลงปานกลาง ถึงลดลงมาก มีแนวโน้มไปในทิศทางลบ ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลที่แตกต่างกัน

- ตำบลยกกระบัตร มีพื้นที่ใกล้กับแนวถนนพระราม 2 ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง ดังแผนที่จากสภาพพื้นที่ที่ติดกับเขตอำเภอเมืองและถนนสายหลักนี้เอง มีผลทำให้อิทธิพลของโรงงานอุตสาหกรรมส่งผลเข้ามาถึงตำบลยกกระบัตรมากกว่าเขตตำบลอื่น ๆ บริเวณริมถนนพระราม 2 มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่โดยทั่วไป ดังนั้นประชากรในเขตตำบลยกกระบัตร ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงจึงสามารถเดินทางไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้สะดวก ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรบางส่วนก็หันไปทำงานในโรงงานเหล่านี้ ซึ่งมีความต้องการแรงงานเกษตรกรบางส่วน จึงละทิ้งพื้นที่เกษตรแล้วหันไปทำงานในโรงงานที่ให้ผลตอบแทนที่แน่นอนกว่า

- ตำบลบ้านแพ้ว หลักสาม มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านแพ้ว มีทางหลวงจังหวัด 3097 ตัดผ่าน เป็นที่ตั้งของชุมชน ศูนย์กลางของอำเภอ พื้นที่เกษตรจึงถูกเปลี่ยนพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ทางการค้าและบริการมากขึ้น

- ตำบลหนองบัว หนองสองห้อง อยู่ในเขตเทศบาลตำบลหลักห้า จึงมีลักษณะเป็นชุมชนมากขึ้น อีกทั้งสภาพดิน 80% ของพื้นที่เป็นดินไร่ มีความอุดมสมบูรณ์ไม่เท่าดินนา ความไม่อุดมสมบูรณ์ของดินไร่เท่าที่ควรนี้ จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรบางส่วนเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม

3. เขตตำบลโรงเข้ ตั้งอยู่ตอนล่างของอำเภอ พื้นที่ติดกับตำบลยกกระบัตร ที่มีแนวโน้มลดลง กลับมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะ เขตตำบลโรงเข้มีสภาพดินเป็นดินเค็ม ที่มีความเหมาะสมในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง และทำสวนมะพร้าว ซึ่งเป็นผลผลิตที่ให้ผลตอบแทนสูง ปัจจัยนี้จึงมีส่วนทำให้เกษตรกรยังคงรักษาพื้นที่เกษตรของตนไว้

3.4.5 พื้นที่เกษตรกรรม ในอำเภอบ้านแพ้ว

การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งมีผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน และพื้นที่เกษตรกรรม ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมถึงอำเภอบ้านแพ้ว ซึ่งเป็นเขตอำเภอที่มีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดในจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งนี้สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้วได้ดังนี้

1. เส้นทางคมนาคมขนส่ง

การขยายและเพิ่มเส้นทางคมนาคมขนส่ง ทั้งที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและอำเภอ ทำให้มีการเข้าถึงพื้นที่มากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่มีศักยภาพสูงขึ้น เหมาะสมต่อการทำการค้า ประกอบกิจการอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลต่อเนื้อหาราคาที่ดินสูงขึ้น และเป็นแรงจูงใจในการขยายที่ดินของเกษตรกร

2. สภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจขยายตัว ค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้ปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ราคาขายของสินค้าเกษตร ไม่มีเสถียรภาพ บางช่วงราคาสินค้าตกต่ำ ทำให้เกษตรกรที่ผลิตพืชชนิดนั้น ๆ ประสบภาวะขาดทุนในการผลิต ผลกระทบนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพ

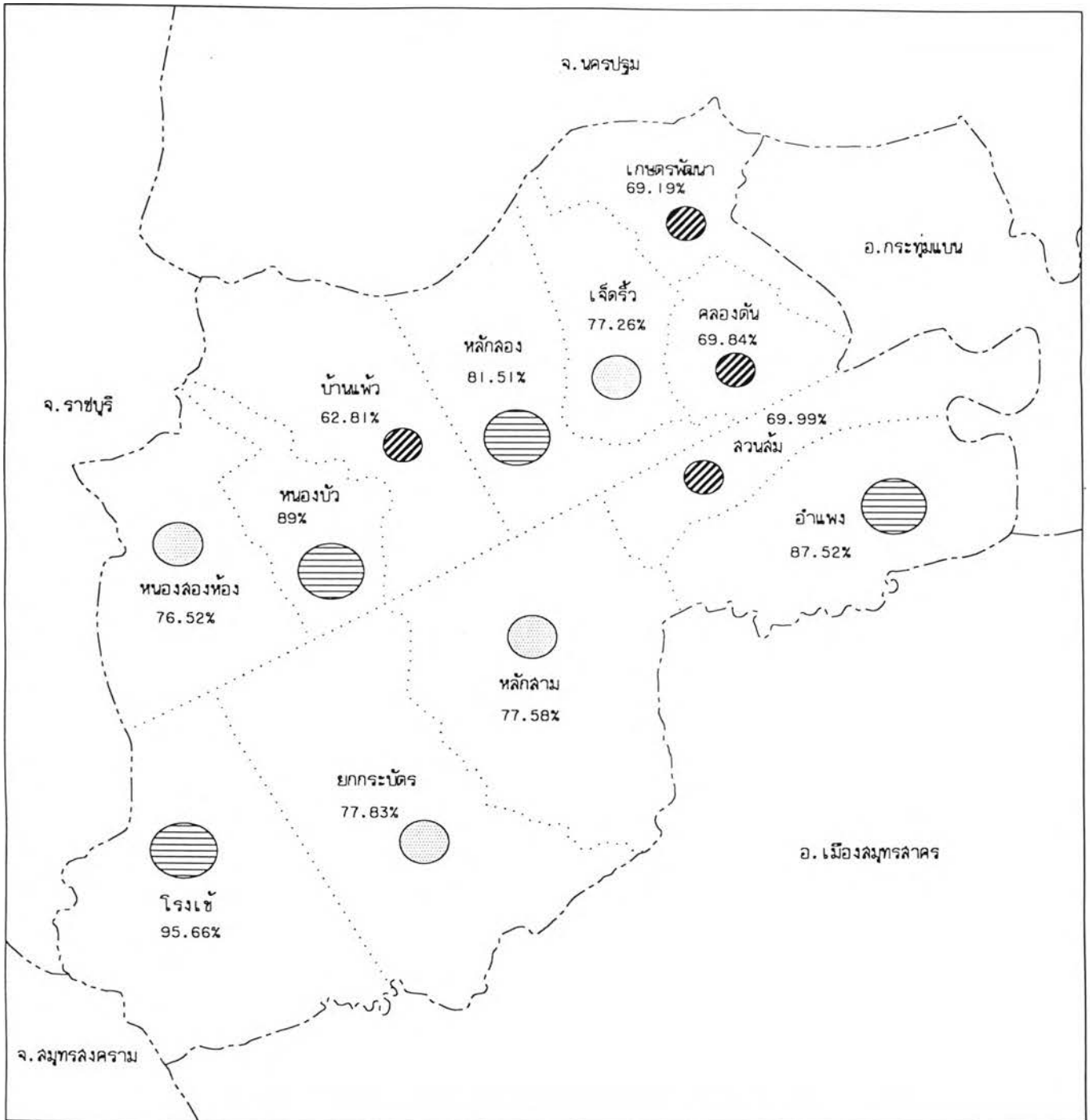
3. โรงงานอุตสาหกรรม

การเพิ่มของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจการบริการ ทั้งในบริเวณใกล้เคียงและภายในพื้นที่ ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพ หากพบว่าสามารถสร้างรายได้ที่แน่นอนมากกว่า

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบเหล่านี้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมโดยทั่วไปมีจำนวนลดลง ดังเห็นได้จาก ในเขตพื้นที่จังหวัดปริมณฑลอื่น ๆ อย่างไรก็ตามพื้นที่เกษตรกรรมในอำเภอบ้านแพ้ว เป็นเขตอำเภอที่มีอัตราการลดลงในระดับต่ำ ซึ่งอาจมีปัจจัยต่าง ๆ เกื้อหนุนก่อให้เกิดแรงต้านทาน การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบดังกล่าวในระดับหนึ่ง ทั้งนี้สามารถพิจารณาพื้นที่เกษตรกรรมในอำเภอบ้านแพ้ว ได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตร

เมื่อเราพิจารณาถึงรายละเอียดของพื้นที่การเกษตร พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตร เราสามารถแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางการเกษตร เป็น 5 กลุ่ม คือ พื้นที่ทำนา พื้นที่สวนปลูกไม้ผลยืนต้น พื้นที่ปลูกพืชผัก พื้นที่ปลูกไม้ตัดดอก บ่อปลา ซึ่งการใช้พื้นที่ทั้ง 5 กลุ่มนี้ มีสัดส่วนเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละปี มีทั้งสัดส่วนที่ลดลงของพื้นที่ทำนา โดยลดลงถึงร้อยละ 50 ระหว่างปีเพาะปลูก 2535 / 36 และปี 2537 / 38 ในขณะที่พื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.6 ในช่วง 2 ปีเดียวกัน จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ได้ทราบถึงแนวโน้ม การทำการเกษตรในอำเภอบ้านแพ้ว ว่าหันมานิยมการทำสวนผลไม้มากขึ้น ในขณะที่พื้นที่นาลดลง ซึ่งอาจหมายถึง เกษตรกรที่เป็นชาวนาได้เปลี่ยนพื้นที่ทำนาของตน เป็นพื้นที่สวนยกร่องปลูกไม้ผลยืนต้นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ การทำนาข้าวในปัจจุบันมีต้นทุนการผลิตที่สูง อีกทั้งราคาขายตกต่ำ ในขณะที่การปลูกไม้ยืนต้น มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ และสามารถสร้างราย



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

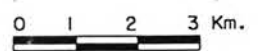
แผนที่ที่ 10 : แสดงสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมรายตำบล ปี 2540/2541

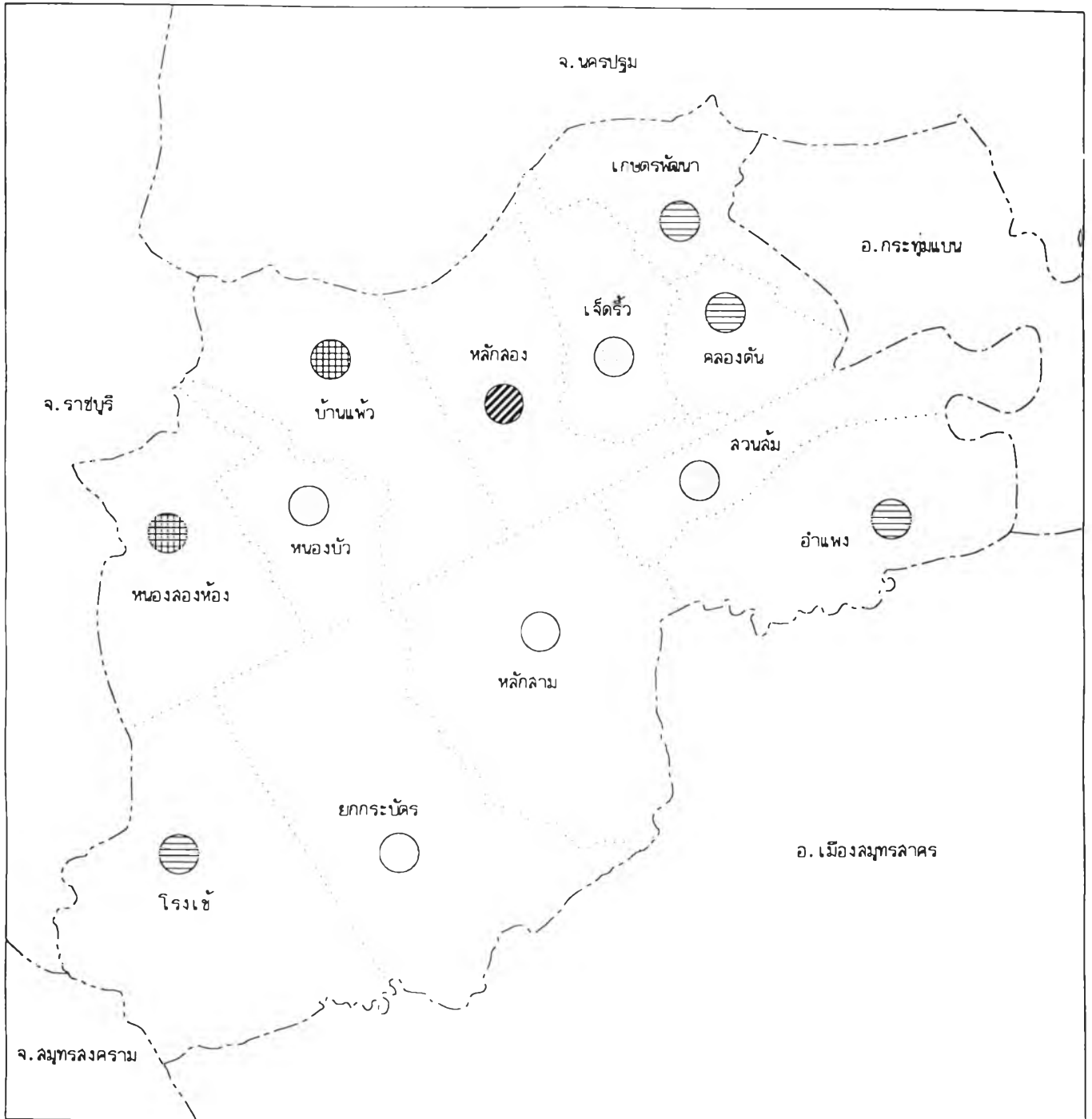
สัญลักษณ์

- | | | | |
|-------|------------|--|----------------------------|
| ----- | เขตจังหวัด | | สัดส่วนพื้นที่เกษตรสูง |
| ----- | เขตอำเภอ | | สัดส่วนพื้นที่เกษตรปานกลาง |
| | เขตตำบล | | สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่ำ |



มาตราส่วน





กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดลุมพุก

แผนที่ที่ 11 : แสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม รายตำบล

สัญลักษณ์

- | | | | |
|-------|------------|--|---|
| ----- | เขตจังหวัด | | อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรลดลงมาก |
| ----- | เขตอำเภอ | | อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรลดลงปานกลาง |
| | เขตตำบล | | อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรไม่เปลี่ยนแปลง |
| | | | อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้น |



มาตราส่วน

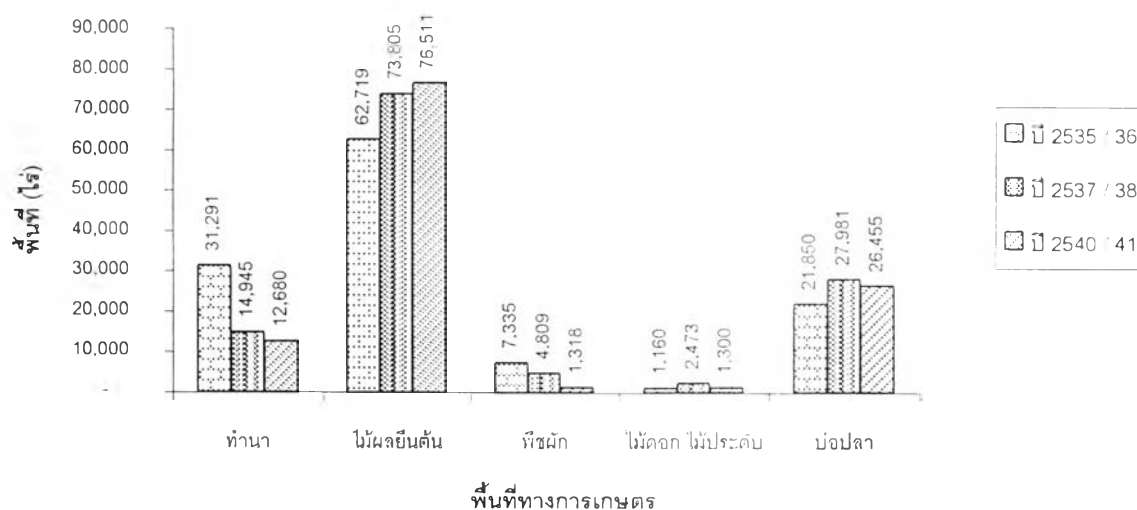


ตารางที่ 3.11 แสดงสัดส่วนเฉพาะพื้นที่ทางการเกษตร อำเภอบ้านแพ้ว

	ปี 2535 / 36		ปี 2537 / 38		ปี 2540 / 41	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ทำนา	31,291	25.16	14,945	12.05	12,680	10.72
ไม้ผลยืนต้น	62,719	50.44	73,805	59.51	76,511	64.70
พืชผัก	7,335	5.90	4,809	3.88	1,318	1.11
ไม้ดอก ไม้ประดับ	1,160	0.93	2,473	1.99	1,300	1.10
บ่อปลา	21,850	17.57	27,981	22.56	26,455	22.37
รวมพื้นที่ทางการเกษตร	124,355	100	124,013	100	118,264	100

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านแพ้ว

แผนภูมิที่ 3.6 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนเฉพาะพื้นที่ทางการเกษตร



ได้อย่างต่อเนื่องได้มากกว่า แสดงให้เห็นถึงเกษตรกรได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะและสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร

2. พืชเศรษฐกิจ

จากแนวโน้มที่เกษตรกรหันมาปลูกไม้ผลมากขึ้น เราควรพิจารณาถึงชนิดของพืชที่เป็นพืชเศรษฐกิจในอำเภอบ้านแพ้ว เพื่อจะได้ทราบถึงรายละเอียดว่าพืชหรือผลไม้แต่ละชนิด มีศักยภาพในเขตพื้นที่ศึกษาอย่างไรบ้าง

จากตารางข้อมูลการเพาะปลูกพืชในเขตอำเภอบ้านแพ้ว พบว่าไม้ผลเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่นำรายได้ให้แก่เกษตรกรสูงที่สุด มีมูลค่าถึง 1,400 ล้านบาท ในปี 2537 / 2538 โดยมุ่งเน้นเป็นผล

ไม้ที่มีมูลค่ารวมสูงที่สุดในปี 2537 / 38 คือ 344 ล้านบาท และมะม่วงในปี 2540 / 2541 มูลค่ารวมเท่ากับ 478 ล้านบาท นอกจากองุ่นและมะม่วงแล้วไม้ผลที่เป็นพืชเศรษฐกิจรองลงมาคือ มะนาวและชมพู

นอกจากไม้ผลที่นำรายได้เข้าสู่อำเภอบ้านแพ้วแล้ว ไม้ดอก ไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้ ก็ยังนำรายได้ให้แก่เกษตรกรสูงที่สุดในผลิตผลทางการเกษตรทั้งหมด โดยผลผลิต กล้วยไม้ใน 1 ปี มูลค่าถึง 373 ล้านบาท ซึ่งกล้วยไม้ยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสาครอีกด้วย เนื่องจากมีสภาพที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของกล้วยไม้

พืชผักที่นำรายได้ให้แก่เกษตรกรได้แก่ ถั่วฝักยาว และพริก โดยมีมูลค่าทั้งหมด 43 ล้านบาทต่อปี โดยจะใช้พื้นที่น้อยที่สุดใน ผลิตผลทางการเกษตรประเภทอื่น ๆ คือ ใช้พื้นที่เพียง 4,809 ไร่ จากพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 124,013 ไร่ ในปี 2537 / 38 คิดเป็นร้อยละ 3.8 เท่านั้น และจากการพิจารณาพื้นที่ปลูก และมูลค่ารวม ของทั้ง 2 ช่วงปีเพาะปลูก พบว่ามูลค่าการผลิต ในปี 2540 / 2541 เพิ่มขึ้นจาก ปี 2537 / 38 คือ เพิ่มจาก 21,000 บาทต่อไร่ เป็น 23,000 ต่อไร่ แสดงให้เห็นว่า ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการผลิต ซึ่งทำให้มูลค่าการผลิตเพิ่มขึ้น 2,000 บาทต่อไร่ โดยมีต้นทุนการผลิตเท่าเดิม แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีการปรับตัวและมีความพยายาม ในการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน ซึ่งจะสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปได้ โดยไม่ประสบภาวะขาดทุน ที่จะส่งผลต่อเนื่องให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพและพื้นที่เกษตรกรรม

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการพิจารณามูลค่ารวมของผลผลิตชนิดต่าง ๆ แล้ว ควรนำต้นทุนการผลิตมาพิจารณาด้วย เราจึงพบว่า การปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ มีต้นทุนการผลิตสูงที่สุด คือ 92,140 บาทต่อไร่ ในขณะที่องุ่นเป็นไม้ผลที่มีต้นทุนการผลิตสูงที่สุดในกลุ่มไม้ผล และจากต้นทุนการผลิตนี้เองจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เพาะปลูกและมูลค่ารวม โดยเราสามารถวิเคราะห์ได้จากกราฟเปรียบเทียบระหว่าง 2 ช่วงปีการเพาะปลูก ได้ดังนี้

มูลค่ารวม

ในปี 2537/38 องุ่นเป็นผลิตผลที่มีมูลค่ารวมสูงที่สุด โดยมีมูลค่าถึง 344.85 ล้านบาท แต่ในปี 2540/41 ผลผลิตองุ่นมีมูลค่าลดลงไปถึงร้อยละ 52 ทั้งนี้เนื่องจาก พื้นที่ในการปลูกองุ่นลดลงร้อยละ 52 เช่นกัน โดยพบว่าผลผลิตเฉลี่ยและราคาเฉลี่ยขององุ่น ในปีเพาะปลูกทั้งสองมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ มีผลผลิตเฉลี่ย 2,596 กิโลกรัมต่อไร่ และราคาเฉลี่ย 17 บาทต่อกิโลกรัม ดังนั้น พื้นที่ในการปลูกองุ่นที่ลดลงจึงเป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้มูลค่ารวมลดลง ทั้งนี้เป็นเพราะต้นทุนการผลิตขององุ่นสูงกว่าผลไม้อื่น ๆ คือ 37,812 บาทต่อไร่ โดยประมาณ อีกทั้งองุ่น เป็นผลไม้ที่ต้องการดูแลรักษาอย่างมาก เพื่อให้ปลอดจากโรคและแมลงศัตรูพืช เกษตรกรที่มีเงินทุนหมุน

ตารางที่ 3.12 แสดงข้อมูลการเพาะปลูกพืช อำเภอบ้านแพ้ว ปี 2537 / 38 และ 2540 / 41

ชนิดพืช	ต้นทุนการผลิต (บาท/ไร่)	ปี พ.ศ.2537/38					ปี พ.ศ.2540 / 41				
		พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ราคาเฉลี่ย (บาท/กก.)	มูลค่ารวม (ล้านบาท)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ราคาเฉลี่ย (บาท/กก.)	มูลค่ารวม (ล้านบาท)
ข้าว	37,812	21,820	700	11,726	2.86	33.56	12,680	650	5,315	5	26.50
ไม้ผล											
- มะนาว	8,600	15,034	12,300 ผล	184,918,200 ผล	0.50 / ผล	92.46	17,152	21,750 ผล	373,056,000 ผล	0.45 / ผล	167.87
- อุ่น	37,812	7,814	2,596	20,285	17	344.85	3,750	2,596	9,732	17	165.44
- มะม่วง	7,475	4,956	3,007	14,902	21	312.96	11,108	2,870	31,876	15	478.10
- ฝรั่ง	16,850	3,181	2,650	8,429	3	25.29	2,922	2,650	7,743	5	38.70
- พุทรา	14,460	2,483	3,150	7,821	4.50	35.19	1,492	2,651	3,955	6	23.70
- ส้มเขียวหวาน	9,000	2,274	2,505	5,696	15	85.44	1,058	2,220	2,347	15	35.20
- ชมพู	7,899	2,512	1,985	4,986	15	74.79	2,066	2,250	4,649	15	69.70
- ส้มตรา	8,700	1,717	1,296	2,225	9	20.03	2,786	1,345	3,748	12	44.90
- ส้มโอ	10,440	626	1,655	1,036	20	20.72	468	2,280	1,067	30	32.01
- ลำไย	7,455	223	2,500	557	40	22.30	503	2,500	1,257	60	75.40
พืชผัก	4,900	1,819	1,600	2,910	7	20.37	1,318	1,550	2,043	7	14.30
ไม้ดอกไม้ประดับ	92,140	2,473	1,866	4,339	80	347.12	1,300	1,835	2,385	80	190.80
รวม		66,932				1,435.08	58,602				1,362.62

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านแพ้ว

เวียนน้อยและแรงงานไม่เพียงพอ จึงหันไปเพาะปลูกพืชชนิดอื่นที่สามารถสร้างรายได้ได้มาก และต้นทุนการผลิตต่ำ

จากการเปรียบเทียบปีการเพาะปลูกทั้ง 2 ช่วง พบว่า ลำไยเป็นผลิตผลที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น สูงที่สุด คือ เพิ่มจาก 22.30 ล้านบาท ในปี 2537/2538 เป็น 75.4 ล้านบาทในปี 2540/41 โดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 238 ทั้งนี้มีปัจจัยมาจากพื้นที่เพาะปลูกที่เพิ่มขึ้น ร้อยละ 125 และราคาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 50 คือเพิ่มจาก 40 บาทต่อกิโลกรัม เป็น 60 บาทต่อกิโลกรัม ทั้งนี้ เป็นเพราะตลาดมีความต้องการลำไยมากขึ้น จึงทำให้เกษตรกรสนใจหันมาปลูกลำไยมากขึ้น

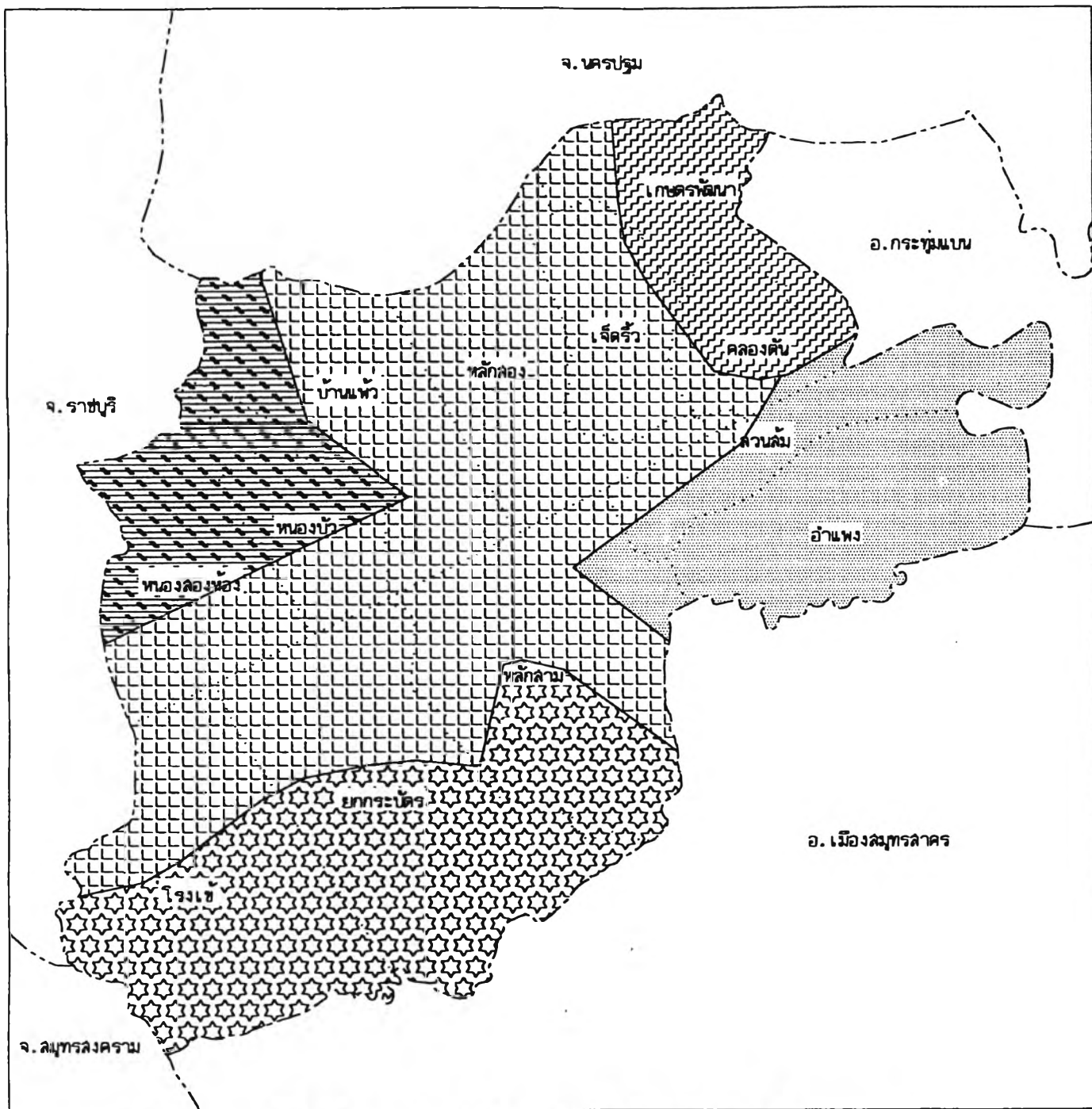
ผลผลิตเฉลี่ย

จากตารางข้อมูลการเพาะปลูกพืช พบว่ามะนาวเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 76.8 จากการเปรียบเทียบ ปีการเพาะปลูก ทั้งสองช่วง คือเพิ่มจาก 12,300 ผลต่อไร่ เป็น 21,750 ผลต่อไร่ โดยที่พื้นที่ในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 14 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรได้มีเทคนิควิธีในการเพิ่มผลผลิต อีกทั้งมะนาวยังเป็นพืชที่ดูแลรักษาง่าย และให้ผลผลิตเดือนละครั้ง ดังนั้น เมื่อมะนาวโตเต็มที่ และเกษตรกรบำรุงรักษา เพิ่มปุ๋ย จึงทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

พื้นที่เพาะปลูก

จากการเปรียบเทียบทั้ง 2 ช่วงปี พบว่ามะม่วงเป็นพืชที่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น มากที่สุด โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ 124 จาก 4,956 ไร่ ในปี 2537/38 เป็น 11,107.50 ไร่ ในปี 2540/41 ในขณะเดียวกัน ผลผลิตเฉลี่ยและราคาเฉลี่ยของมะม่วงกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม คือมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้เป็นเพราะ เมื่อเกษตรกรหันมาสนใจปลูกมะม่วงมากขึ้น ผลผลิตที่เข้าสู่ตลาดจึงมากขึ้น ดังนั้นเมื่อสินค้าล้นตลาด จึงทำให้ราคาในตลาดลดลง จึงมีผลทำให้อัตราการเพิ่มของมูลค่ารวมของมะม่วง ที่ควรจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 124 เช่นเดียวกับพื้นที่เพาะปลูก มีมูลค่ารวมเพิ่มเพียงร้อยละ 53.2 อีกทั้งผลผลิตเฉลี่ยที่ลดลง ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม มะม่วงไม่ใช่ไม้ผลที่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกมากที่สุดในปีเพาะปลูก 2540 /41 มะนาวเป็นไม้ผลที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด โดยมีพื้นที่ 17,152 ไร่ สาเหตุที่มะนาวเป็นไม้ผลที่มีเกษตรกรสนใจปลูกกันมาก เนื่องจากดูแลรักษาง่าย ต้นทุนการผลิตต่ำ และให้ผลผลิตต่อเนื่อง

จากข้อมูลข้างต้น พบว่าพืชที่เป็นพืชเศรษฐกิจของอำเภอบ้านแพ้วคือ ไม้ผล โดยไม้ผลมีแนวโน้ม การเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น ในขณะที่ นาข้าว , พืชผัก , ไม้ดอกไม้ประดับ มีพื้นที่ปลูกลดลงอย่างเห็นได้ชัด และไม้ผลเป็นพืชเศรษฐกิจของอำเภอบ้านแพ้ว ได้แก่ องุ่น มะม่วง ชมพู่ ฝรั่ง อย่างไรก็ตาม เราพบว่า มะม่วงเป็นไม้ผลที่มีศักยภาพสูงที่สุด คือ มีต้นทุนการผลิตต่ำ มีผลผลิตเฉลี่ย กิโลกรัมต่อไร่สูง เมื่อเทียบกับไม้ผลชนิดอื่น ถึงแม้ว่าราคาเฉลี่ย บาทต่อกิโลกรัมจะลดลง ในปี 2540 /41 ก็ตาม นอกเหนือจากการพิจารณาถึงรายละเอียดของ



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพมหานคร กทมศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

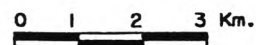
แผนที่ที่ 12 : แสดงพื้นที่ทำการเกษตรแยกตามประเภท

สัญลักษณ์

-----	เขตจังหวัด	LLLLL	ไม้ผล	XXXXX	เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
-----	เขตอำเภอ	XXXXX	ไม้ดอก	XXXXX	พืชผัก
.....	เขตตำบล	XXXXX	นาข้าว		



มาตราส่วน





ภาพที่ 3 แสดงภาพ สวนมะนาว



ภาพที่ 4 แสดงภาพ สวนมะม่วง



ภาพที่ 5 แสดงภาพ นาข้าว



ภาพที่ 6 แสดงภาพ บ่อปลา

การเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ในภาพรวมทั้งอำเภอแล้ว ควรพิจารณาในระดับรายตำบลด้วย เพราะพื้นที่แต่ละตำบลมีสภาพพื้นที่แตกต่างกัน นั้นย่อสมหมายถึง สภาพความเหมาะสมของแต่ละตำบลในการเพาะปลูกย่อมต่างกัน

จากลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันจึงทำให้ ผลผลิตหลักของแต่ละตำบลแตกต่างกัน ทั้งนี้สามารถพิจารณาผลผลิตที่นิยมปลูกในพื้นที่ปัจจุบันได้ดังนี้

ตำบลคลองตัน

เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมปานกลางสำหรับปลูกข้าว แต่เป็นดินเค็ม จึงเหมาะสำหรับปลูกมะพร้าว หรือไม้ผลบางชนิดที่ทนเค็มได้ เช่น มะม่วง กัลย ชมพู

ตำบลโรงเข้ . ยกระบัตร์

สภาพดินเหมาะสมในการปลูกมะพร้าว และไม้ผลที่ทนเค็มได้ แต่มีบางส่วนของพื้นที่ที่มีสภาพดินมีความเหมาะสม ในการปลูกข้าว

ตำบลหนองสองห้อง . หนองบัว . หลักสอง และเจ็ดริ้ว

สภาพดินเหมาะสมในการปลูกไม้ผล เช่น กัลย . ฝรั่ง , มะม่วงและสวนอุน่ สภาพดินจะเป็นดินที่มีเกลือหรือดินเค็ม จึงต้องจัดระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพมีการจัดสร้างประตูกันน้ำ เพื่อป้องกันน้ำเค็มเข้าถึงพื้นที่

ตำบลบ้านแพ้ว

มีสภาพดินแตกต่างกัน ช่วงบนของตำบล สภาพดินเหมาะสมสำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชผัก และบางส่วน เนื้อดินเป็นดินเหนียว จึงมีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา

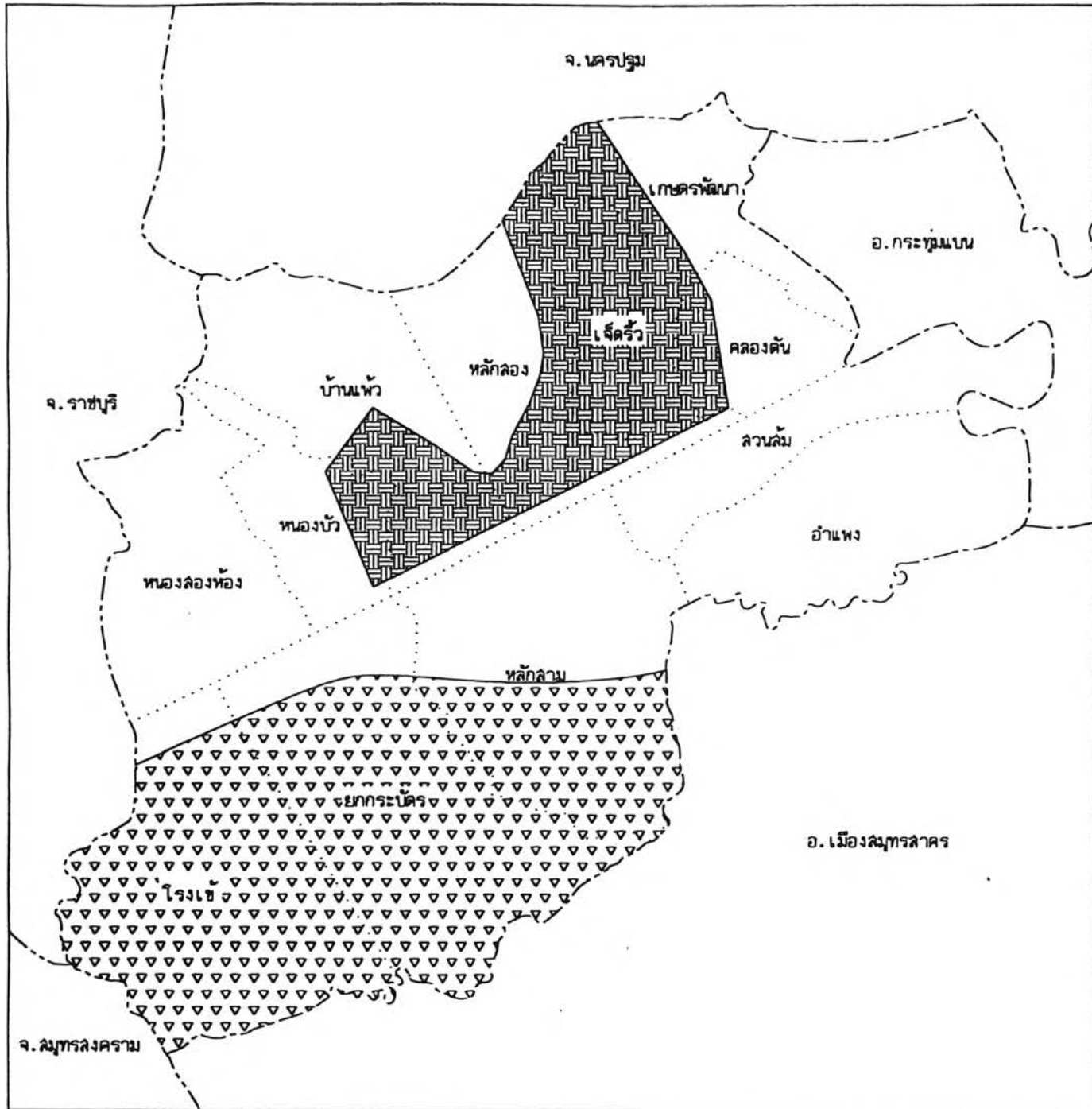
สภาพพื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกมะพร้าว พืชไร่ หรือไม้ผลบางชนิดที่ทนเค็มได้ ส่วนในบริเวณที่ยกร่องแล้ว สามารถปลูกข้าว หรือพืชที่ต้องการน้ำมากได้

ตำบลสวนส้ม . อำแพง และหลักสาม

สภาพพื้นที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา เนื่องจากสภาพพื้นที่ราบเรียบ เนื้อดินเป็นดินเหนียว แต่สามารถปลูกพืชไร่ และพืชผักบางชนิดได้ ในช่วงฤดูแล้ง หลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

ตำบลเกษตรพัฒนา

พื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก และปลูกพืชไร่บางชนิด และสามารถเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาคูกับการปลูกพืชได้



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก การศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

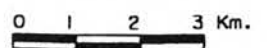
แผนที่ที่ 13: แดงพื้นที่การปลูกองุ่นและมะพร้าว

สัญลักษณ์

- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
-  องุ่น
-  มะพร้าว



มาตราส่วน

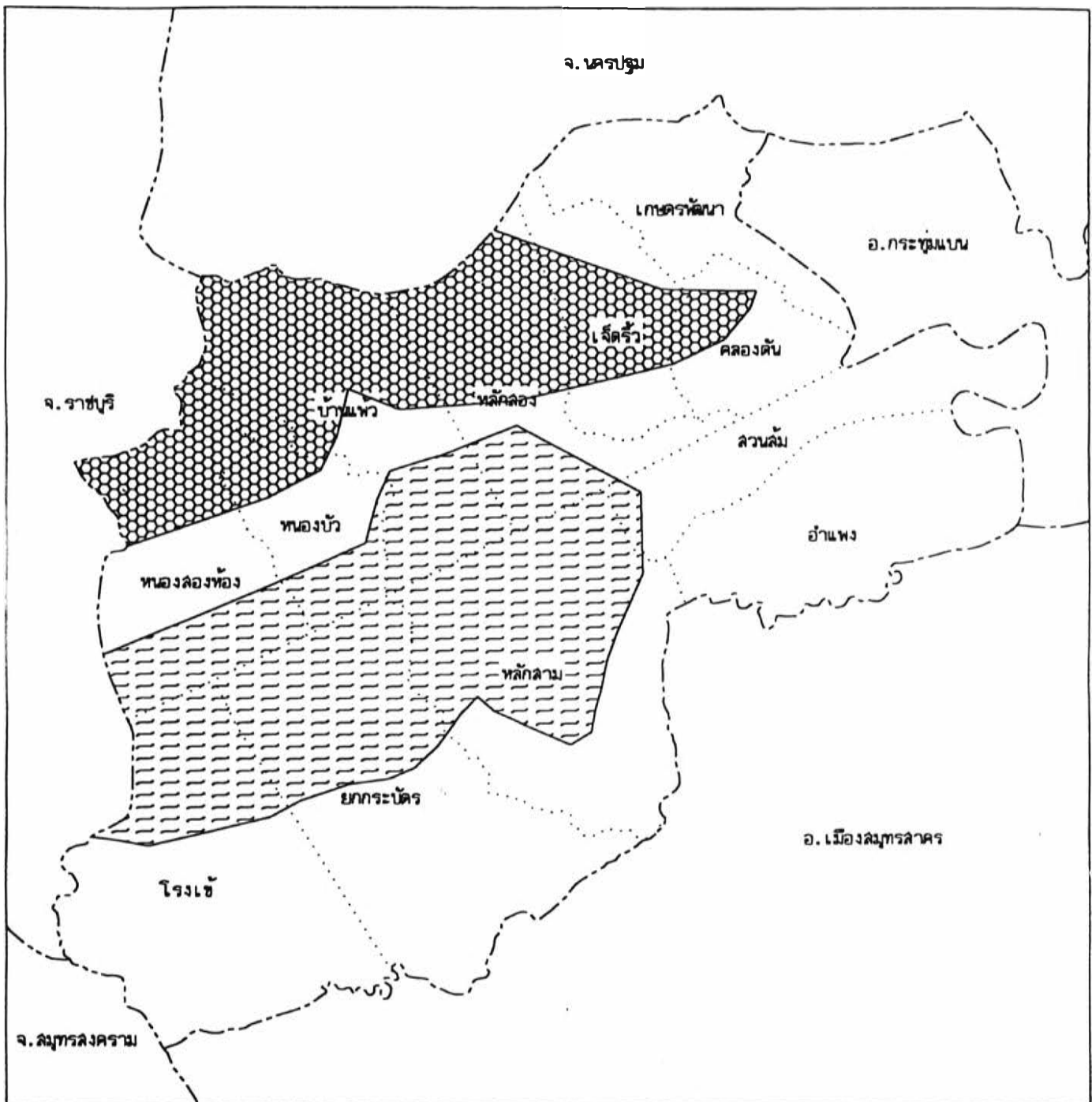




ภาพที่ 7 แสดงภาพ สวนองุ่น







ภาพที่ 8 แสดงภาพ สวนองุ่น



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพฯฝั่งตะวันตก กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

แผนที่ที่ 14 : แสดงพื้นที่การปลูกมะม่วงและไม้ผลอื่นๆ

<p>สัญลักษณ์</p> <p>----- เขตจังหวัด</p> <p>----- เขตอำเภอ</p> <p>..... เขตตำบล</p> <p> มะม่วง</p> <p> ไม้ผลอื่นๆ</p>	<p>น</p>  <p>มาตราส่วน</p> <p>0 1 2 3 Km.</p> 
--	--

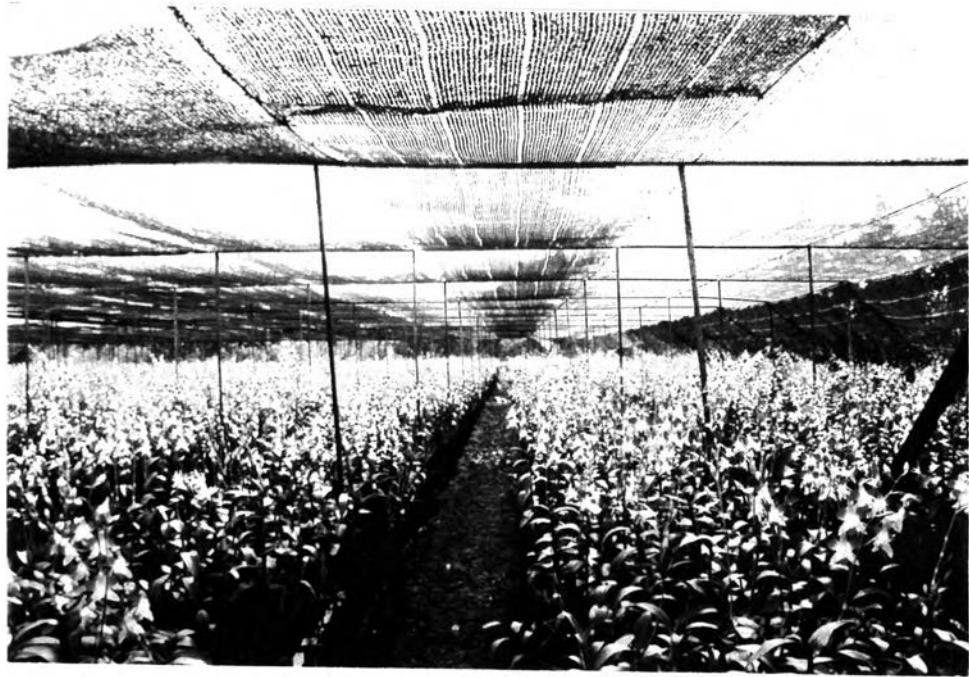


ภาพที่ 9 แสดงภาพ สวนฝรั่ง



ภาพที่ 10 แสดงภาพ สวนพุทรา

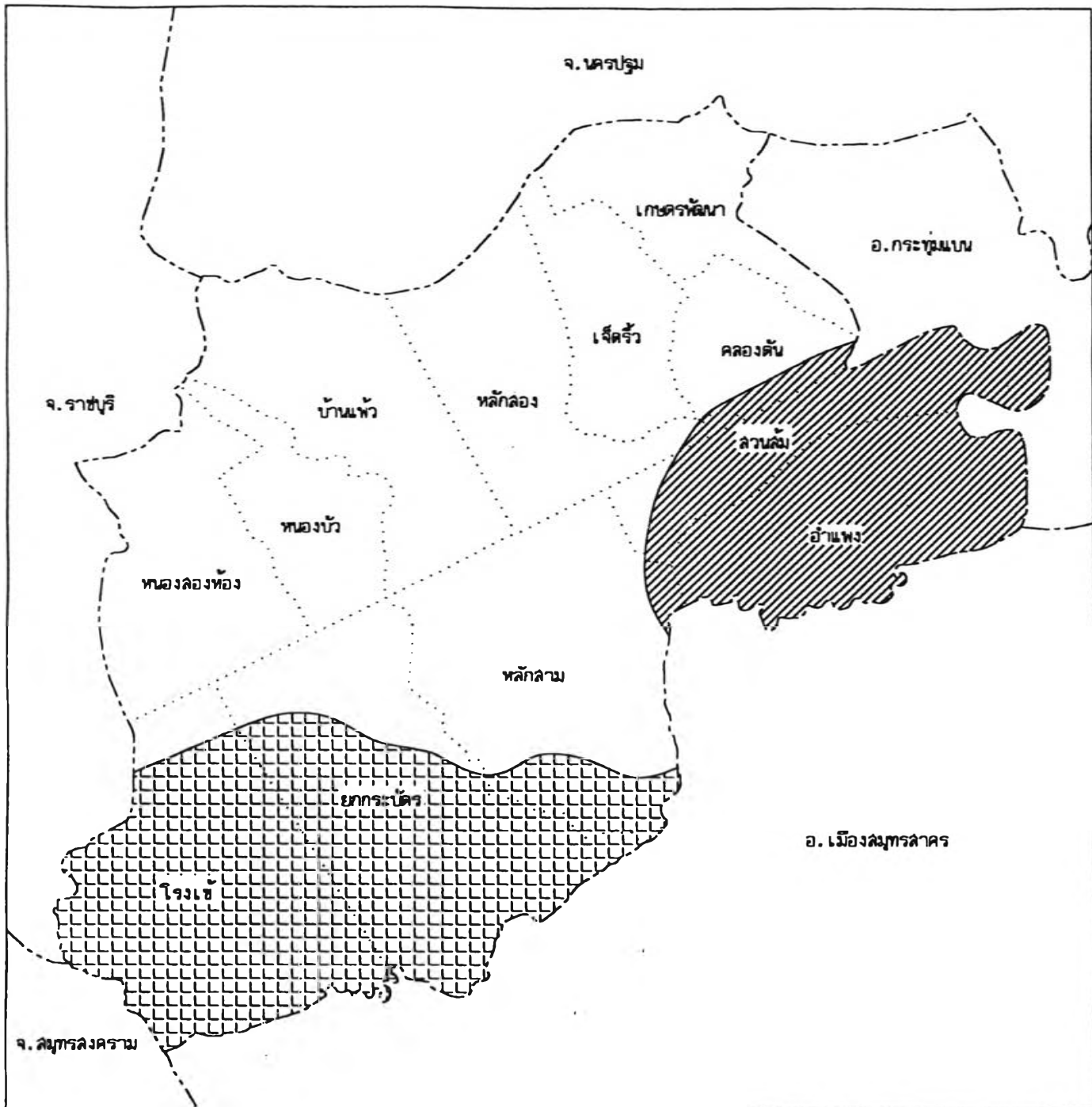
ต้นฉบับ หน้าขาดหาย



ภาพที่ 11 แสดงภาพ สวนกล้วยไม้




ภาพที่ 12 แสดงภาพ แปลงผัก



กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ภูมิศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดลพบุรี

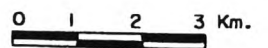
แผนที่ที่ 16 : แสดงพื้นที่นาข้าวและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

สัญลักษณ์

- | | | | |
|-------|------------|---|--------------------|
| ----- | เขตจังหวัด |  | นาข้าว |
| ----- | เขตอำเภอ |  | เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ |
| | เขตตำบล | | |



มาตราส่วน



องุ่น นิยมปลูกกันมากในพื้นที่ด้านเหนือของคลองดำเนินสะดวกเช่น ตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลหนองสองห้อง และตำบลบ้านแพ้ว ซึ่งมีพื้นที่ติดกับคลองดำเนินสะดวกอีกด้วย โดยตำบลเจ็ดริ้ว มีพื้นที่ปลูกองุ่นมากที่สุด เมื่อเทียบกับตำบลอื่นของอำเภอบ้านแพ้ว โดยมีพื้นที่ 2,475 ไร่ ในปี 2537 / 38 ทั้งนี้เพราะพื้นที่มีลำคลองมากกว่าในพื้นที่อื่น ๆ กอปรกับพื้นที่ยังเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตขององุ่นค่อนข้างมาก จึงเป็นพื้นที่เหมาะแก่การปลูก เกษตรกรนิยมปลูกกันอย่างแพร่หลาย มีอยู่ 2 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ไวท์มะละกา และพันธุ์คาร์ดินัล จะปลูกพันธุ์ไวท์มะละกามากกว่า เนื่องจากตลาดมีความต้องการมาก ระบายราคาค่อนข้างสูง และสามารถบังคับให้ออกผลผลิตได้นอกฤดูกาล

นาข้าว นิยมปลูกมากในพื้นที่ด้านใต้ของคลองดำเนินสะดวก คือ ตำบลอำแพง และสวนส้ม ซึ่งมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำท่าจีน โดยตำบลอำแพงมีพื้นที่นาข้าวถึง 6,084 ไร่ ในปี 2537 / 38

มะพร้าว นิยมปลูกกันมากในพื้นที่ด้านใต้ของคลองดำเนินสะดวก ซึ่งมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกมะพร้าว เพราะเป็นพื้นที่ที่ดินเค็ม และมะพร้าวเป็นพืชที่สามารถทนต่อความเค็มได้ดี โดยตำบลยกกระบัตร มีพื้นที่ปลูกมะพร้าว ถึง 7,217 ไร่

มะม่วง นิยมปลูกกันมากในเขตตำบลหลักสาม หลักสอง และสวนส้ม ซึ่งมีพื้นที่ติดกับคลองดำเนินสะดวก โดยตำบลหลักสาม มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด โดยมีพื้นที่ 1,136 ไร่

มะนาว นิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายในอำเภอ เพราะเป็นพืชที่ค่อนข้างทนแล้ง ให้ผลผลิตตก และตลอดทั้งปี แต่ในพื้นที่บ้านแพ้ว มีแหล่งน้ำชลประทาน พื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะสมในการเจริญเติบโต

พืชผัก นิยมปลูกกันมากในทางฝั่งตะวันตกของถนนบ้านบ่อ - บ้านแพ้ว - พระประโทน เช่น ตำบลหนองสองห้อง โรงเข้ และหนองบัว ซึ่งมีสภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกไม้ผล พืชไร่ และพืชผัก

ไม้ดอก ไม้ประดับ นิยมปลูกกันมากในฝั่งตะวันออกของถนนสายบ้านบ่อ - บ้านแพ้ว - พระประโทน เช่น ตำบลคลองตัน เกษตรพัฒนา และอำแพง ซึ่งมีพื้นที่ติดกับจังหวัดนครปฐม และอำเภอกะทู้มแบน ซึ่งเป็นพื้นที่นิยมปลูกกล้วยไม้เป็นจำนวนมาก

3.5 บทสรุป

จากการศึกษาและพิจารณาถึงลักษณะทางกายภาพ ลักษณะการทำกรเกษตร รูปแบบการใช้ที่ดิน และการตั้งถิ่นฐานของประชากร ของอำเภอบ้านแพ้ว นับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการใช้ที่ดิน ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอยู่ในระดับต่ำ จำนวนพื้นที่เกษตรกรรมในอำเภอบ้านแพ้วมีแนวโน้มลดลงอย่างช้า ๆ แต่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตรกรรม มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน คือ การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรได้มีแนวโน้มลดลง นับตั้งแต่ช่วงปี 2524 โดยเกษตรกรหันมาทำสวนไม้ผล ไม้ดอกไม้ประดับ มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้มากกว่า

2. ลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของอำเภอบ้านแพ้ว เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก คือมีสภาพดินอุดมสมบูรณ์ ถึงแม้สภาพดินทางตอนล่างของอำเภอจะเป็นดินเค็ม แต่เกษตรกรมีการปรับตัวด้วยการปลูกไม้ผลที่มีความทนทานต่อสภาพดินเค็มได้ และใช้ที่ดินนั้นเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น มะพร้าว มะม่วง ส่วนทางตอนบนของอำเภอก็มีสภาพดินที่เอื้อต่อการปลูกข้าว ปลูกไม้ผลชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ที่มีคลองขุดชลประทาน เข้าถึงพื้นที่โดยทั่ว มีระบบเปิดปิดกั้นประตูน้ำที่สามารถป้องกันน้ำทะเลหนุน และน้ำเน่าเสียจากโรงงานในอำเภอกะทู้มแบน อำเภอเมือง

ลักษณะแม่น้ำ ลำคลองที่เข้าถึงทุกพื้นที่นี้เอง ที่มีความสำคัญในการทำสวนไม้ผล ไม้ดอกไม้ประดับ ของเกษตรกรชาวอำเภอบ้านแพ้ว

3. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน อยู่ในระดับต่ำ แต่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล ซึ่งมีพื้นที่อยู่รอบนอกของอำเภอ มีปัจจัยภายนอกที่เกิดจาก เส้นทางคมนาคมและสภาพพื้นที่ที่ติดกัน เขตอำเภอเมืองเป็นตัวนำให้เกิดแรงรูกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และเกษตรกรหันไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

4. มูลค่าการผลิต (บาทต่อไร่) เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2537 - 2541 โดยเกษตรกรมีการพัฒนาปรับปรุงวิธีการผลิต รวมถึงการทำเกษตรแบบผสมผสาน ในพื้นที่เกษตร เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ในพื้นที่สูงสุด